

Jaarverslag 2024

Jaarverslag 2024

Natuur en Milieufederatie Drenthe

Hertenkamp 6
9401 HL ASSEN

info@NMF-Drentherenthe.nl
www.NMF-Drentherenthe.nl

Tel. 0592-311150

Foto voorkant: Boekweit. In 2024 zijn we met de boekweit proeftuin gestart (voor meer informatie, zie pag. 29-30).

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2024.....	3
1. Inleiding.....	3
Jaarverslag 2024.....	5
2. Drentse Duurzaamheidsbeweging	5
Kerntaken	6
Projecten.....	9
Jaarverslag 2024.....	11
3. Energie- en klimaatneutraal Drenthe	11
Kerntaken	12
Projecten.....	14
Jaarverslag 2024.....	21
4. Circulair Drenthe.....	21
Kerntaken	22
Projecten.....	22
Jaarverslag 2024.....	31
5. Groen en soortenrijk Drenthe	31
Kerntaken	32
Projecten.....	34
Jaarverslag 2024.....	38
6. Organisatie en Financiën	38

1. Inleiding

Voor u ligt het activiteiten en financieel verslag 2024 van de Natuur en Milieufederatie Drenthe. Wij kijken met dit verslag terug op onze activiteiten en resultaten van het afgelopen jaar. Want "Wie zich het verleden niet kan herinneren, is gedoemd het te herhalen", aldus de Spaans-Amerikaanse schrijver, dichter en filosoof George Santayana. Uit het geheel halen wij ook genoeg leer-, en ontwikkelpunten voor de komende periode en de voor ons liggende opgaven.

Bij het schrijven van dit voorwoord bepalen de oorlogen in Oekraïne, Congo en Gaza het nieuws van de dag, claimen de Verenigde Staten Groenland en komen grote vluchtelingenstromen op gang door alle onrust en gebrek aan welvaart en veiligheid. Hetgeen vervolgens weer leidt tot scherpe politieke tegenstellingen in eigen land en extra barrières aan de grenzen. Binnen al dat geweld lijkt het nieuws over het doorbreken van de 1,5 graden-grens en gebrek aan daadkracht rond de aanpak voor circulaire economie nauwelijks aandacht te krijgen. Defensie gaat voor.

Wie even dieper graaft, ziet dat deze thema's nauw met elkaar verbonden zijn. Onze honger naar en afhankelijkheid van fossiele energie en schaarse grondstoffen vormt al eeuwenlang een bron van bloedige conflicten, ongelijkheid en vluchtelingenstromen. Klimaatbeleid, zuinig omgaan met energie en grondstoffen en de balans met de natuur herstellen is dus wereldwijd het perspectief op de eigen brede welvaart en de eigen veilige leefomgeving.

Stilstaan is geen optie! Voor het klimaat is het no time to waste, en ook de recente stikstofuitspraak benadrukt dat we samen met alle sectoren en met verbindingskracht nu grotere stappen vooruit moeten zetten.

De grotere maatschappelijke veranderingen om ons heen vragen ook van ons weer een herbezinning op onze inzet, koers en strategie. In de tweede helft van 2024 hebben we daarom de eerste stappen gezet voor een meerjarenbeleid 2030 dat we medio 2025 willen vaststellen. De terugblik op 2024 laat niet alleen zien dat we te maken hebben met grote veranderingen, maar ook dat we wendbaar zijn.

Ons jaarverslag laat zien dat er heel veel maatschappelijke kracht in Drenthe aanwezig is, die onmisbaar is om de grote duurzaamheidsopgaven aan te pakken. Samen met onze partners, inwoners, bedrijven en overheden hebben we weer mooie stappen gezet en investeerden wij in een mooier en duurzamer Drenthe. Natuurlijk zijn daar ook lessen uit te leren. Maar het geheel vormt vooral mooie, schone brandstof voor 2025 en verdere jaren: met volle kracht vooruit, samen voor een mooi en duurzaam Drenthe!

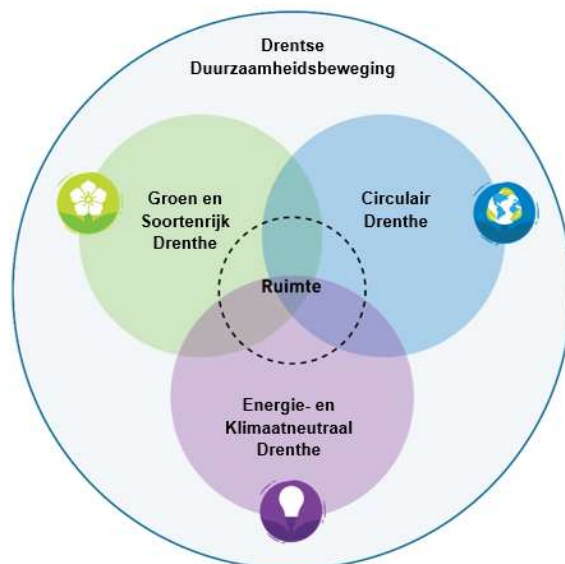
Leeswijzer

De beschrijving van onze activiteiten en resultaten is gebaseerd op onze werkwijze en strategie uit onze beleidsvisie 2020-2025. We richten ons op een drietal inhoudelijke hoofdopgaven voor Drenthe:

- Energie- en klimaatneutraal Drenthe
- Circulair Drenthe
- Groen en soortenrijk Drenthe

De maatschappelijke beweging en ruimte vormen hierin verbindende thema's. Onze werkwijzen en aanpak zijn daarbij gebaseerd op drie sporen:

- Het mede-vormgeven van beleidskaders en randvoorwaarden voor een mooi en duurzaam Drenthe;
- Het initiëren en zichtbaar maken van voorbeelden om te laten zien dat het 'anders' kan;
- Het ondersteunen van een brede Drentse duurzaamheidsbeweging.

Net als de voorgaande jaren hebben we voor een relatief compact verslag gekozen. In de hoofdstukken 2 tot en met 5 beschrijven we de uitgevoerde activiteiten en resultaten rond duurzaamheidsbeweging en onze inhoudelijke werkthema's.

In deze hoofdstukken staan we per opgave eerst stil bij onze kerntaken. Tot onze kerntaken rekenen wij belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding, het geven van gevraagd en ongevraagd advies aan overheden en bedrijfsleven op verschillende niveaus, het aanjagen en ondersteunen van diverse netwerken en regionale samenwerkingsverbanden en innovatie en projectontwikkeling. Deze activiteiten vormen een belangrijke basis en de ruggengraat van ons werk.

Vervolgens doen we verslag van de verschillende projecten die wij uitvoeren. In deze projecten liggen de accenten veelal op concrete realisering van duurzaamheidsstappen samen met inwoners en diverse partners. Alle hoofdstukken bevatten een aantal infographics waarin de hoogtepunten van ons werk grafisch zijn samengevat.

In hoofdstuk 6 doen wij verslag van de ontwikkelingen binnen onze organisatie en de financiën.

Dit verslag omvat daarmee ook de inhoudelijke en financiële verantwoording voor de provinciale prestatiesubsidie 2024. Voor verschillende projecten worden daarnaast nog afzonderlijke verslagen opgesteld die dienen ter verantwoording naar verschillende fondsen en subsidiegevers.

2. Drentse Duurzaamheidsbeweging

De Natuur en Milieufederatie Drenthe ontwikkelt samen met partnerorganisaties en Drentse inwoners de maatschappelijke kracht die nodig is voor het realiseren van een duurzame samenleving. Dit vraagt enerzijds om een sterke verbinding met onze huidige achterban en anderzijds om een nieuwe verbinding met een groter en breder publiek. Samen werken we aan een Drentse Duurzaamheidsbeweging!

We werken aan

Lokale groepen versterken, door verbinding en uitwisseling

Duurzame Drenten het podium geven & lokale verhalen delen

Bewustwording en inspiratie voor een duurzamer Drenthe

Ontmoeting en dialoog voor opinievorming en verbinding

Drenthe in verbinding

33

Aangesloten organisaties

172

Lokale duurzaamheidsinitiatieven ondersteund

29

Nieuwe groepen helpen opstarten

132

Bijeenkomsten met 5.700 deelnemers

Impact

68.000 Mensen bereikt met diverse kanalen

9.900 Adviezen aan inwoners

127x in de media

UITGELICHT

20 jaar Nacht van de Nacht

De Nacht van de Nacht vraagt elk jaar aandacht voor het belang van duisternis door het hele land. Ook dit jaar werden er tijdens de Nacht van de Nacht, op 26 oktober, veel activiteiten georganiseerd in Drenthe. Er waren ruim 2.200 bezoekers van 23 activiteiten, zoals sterren kijken en spannende verhalen wandelingen.

UITGELICHT

NMF Drenthe podium: burgerkracht als basis

Op 6 november inspireerde toekomstdenker en componist Merlijn Twaalfhoven het publiek met zijn visie over de toekomst en lokale kracht. Burgerinitiatieven zijn essentieel in het aanpakken van de klimaatcrisis! Tijdens deze bijeenkomst gingen we in gesprek met elkaar en maakten toekomstvisies.

KERNTAKEN

Servicepunt duurzaamheidsinitiatieven

Er zijn in Drenthe veel lokale groepen en individuen actief op het gebied van duurzaamheid in de brede zin, of het nu gaat om energie & klimaat, om groen & biodiversiteit of om de circulaire samenleving. Het [Servicepunt Duurzaamheidsinitiatieven](#) is hét aanspreekpunt voor duurzaamheidsinitiatieven in de provincie. We zorgen voor onderlinge verbinding, uitwisseling en samenwerking tussen lokale initiatieven. We maken hen zichtbaar en stimuleren en faciliteren kennisuitwisseling. Daarmee versterken wij de gezamenlijke impact.

In 2024 onderhielden wij het [digitale servicepunt](#). We werkten met ruim 172 lokale initiatieven samen, direct of via thematische of sectorale netwerken. In dit jaar besteedden we extra aandacht aan de bij de NMF Drenthe aangesloten organisaties. De banden werden aangehaald en opties voor verbreding en versterking van het netwerk werden onderzocht. Dit jaar sloten drie nieuwe organisaties zich bij ons aan met ieder een brede achterban in de Drentse samenleving. We organiseerden een provinciale bijeenkomst over de toekomst van de natuur -en milieubeweging met een inspirerende lezing van betekeniseconoom Kees Klomp (tevens auteur van de duurzame troonrede 2024).

Door de Algemene Vergadering en het daaraan gepaard gaande traject om de aansluiting- en samenwerkingsverklaring een nieuwe vorm te geven is er meer helderheid gekomen in de 'aangesloten' groepen. Ook is de aansluitingsverklaring in een nieuw jasje gestoken.

We hebben bewoners(groepen) advies, gerichte ondersteuning en doorverwijzing geboden bij vragen m.b.t. natuur, landschap en de leefomgeving. Afgelopen jaar waren dit 27 vragen over uiteenlopende onderwerpen, van de Lokale Adaptatiestrategie tot vragen over een afgegeven vergunningverlening voor een nieuw fietspad.

Hierdoor is een groeiende groep inwoners betrokken bij de grote opgaven en de toekomst van de provincie. Zij zetten zich actief in voor een mooi en duurzaam Drenthe en geven mede vorm aan concrete activiteiten.

Voorlichting, opinievorming en bewustwording

We leven in een roerige tijd, waarin een groot aantal maatschappelijke opgaven voorliggen. Denk aan het klimaat, de energietransitie, biodiversiteit, de landbouw- en voedseltransitie en de grondstoffencrisis. Opgaven die soms tot scherpe tegenstellingen in de samenleving leiden. Er is, met die verschillende zorgelijke ontwikkelingen, wel steeds meer consensus dat er verandering nodig is en dat die verandering mede van onderop moet komen.

Veel inwoners van Drenthe voelen zich sterk betrokken bij de Drentse natuur, het milieu en het landschap en willen zich hier ook actief voor inzetten. Veel van hen vinden een plekje binnen onze achterban: lokale natuur-

Wie we zijn ▾ Wat we doen ▾ Zelf actief worden ▾ Nieuws uit Drenthe ▾ Contact 🔍

Nieuws

Filter op thema

NIEUWS Op 12 nov 24

Terugblik Eerste NMF Drenthe Podium

NIEUWS Op 12 nov 24

Winnaars Duurzame Dertig 2024: circulair slopen,...

NIEUWS Op 12 nov 24

Een natuurinclusief Drenthe: wat betekent dat?

NIEUWS Op 12 nov 24

Provincie presenteert woonvisie: haastige speed of...

NIEUWS Op 11 nov 24

Nacht van de Nacht in Drenthe: sterren, supernova's en...

INTERVIEW
NIEUWS

Martine: "Samen kun je er meer dan alleen"

Martine Zeevaart ondersteunt duurzame...

NIEUWS Op 05 nov 24

10-jarig jubileum Energie Coöperatie Drentse Aa

Woensdag 20 november
NIEUWS Op 31 okt 24

Symposium: Samen werken aan een Natuurinclusief Drenthe

NIEUWS Op 25 okt 24

Gezond leefklimaat in gevaar: stilstand is geen optie

en milieuorganisaties die zich hard maken voor een mooi en duurzaam Drenthe. De laatste jaren zijn er steeds meer burgerinitiatieven bij gekomen, vooral op het gebied van energie, voedsel en deeleconomie.

Daarnaast is er ook een grote groep inwoners die op zoek is naar mogelijke manieren om iets te betekenen voor hun leefomgeving en wellicht ook in actie wil komen. Als Natuur en Milieufederatie Drenthe willen wij ook deze mensen betrekken bij en activeren voor een duurzame en gezonde samenleving. Door het bieden van handelingsperspectief ondersteunen we inwoners bij het maken van de stap van goede intenties naar concrete acties en het veranderen van gedrag. We laten zien hoe je op een laagdrempelige en aantrekkelijke manier kunt bijdragen aan een mooi en duurzaam Drenthe.

Bewustwording, opinievorming en het bieden van handelingsperspectief door middel van informatie- en kennisuitwisseling behoren tot onze kerntaken. Dat doen we via diverse kanalen en media, waaronder onze website, persberichten, nieuwsbrieven en diverse (sociale) media. We delen lokale verhalen, verbeelden ons werk, motiveren mensen om in actie te komen voor een mooi en duurzaam Drenthe en laten zien hoe ze dat kunnen doen.

We zijn trots op onze bereikcijfers van 2024. Zo verschenen we ten minste 127 keer in de pers en stuurden we 23 persberichten uit. We stuurden 10 Ziezo! nieuwsbrieven naar 2.651 abonnees en 27 groene agenda nieuwsbrieven naar 1.252 ontvangers. Op sociale media kregen we er veel volgers bij: 74% groei op Instagram (558 volgers) en 24% groei op LinkedIn (1.390 volgers). Op de website plaatsten we 100 nieuwsberichten en hadden 13.500 actieve bezoekers. Ondanks deze daling in bezoekers (mede vanwege een probleem met de telling in 2023) zien we wel meer trouwe bezoekers op de website, die langer blijven.

Met onze uitingen en bijeenkomsten bereikten we meer vrouwen en een jongere doelgroep dan in voorgaande jaren. Dit jaar hebben we ook een nieuwe huisstijl geïmplementeerd en experimenteerden we met andere platforms voor bijvoorbeeld werving, zoals WhatsApp en adverteren.

Website	In 2024 is onze website door 13.500 unieke bezoekers bezocht. In totaal zijn er 100 nieuwsberichten geplaatst.
Sociale media	We hebben ons bereik in 2024 via sociale mediakanalen vergroot:

Op LinkedIn groeide het aantal volgers met 24% naar 1.390. We plaatsten 106 berichten, wat leidde tot bijna 75.000 weergaven en 2.339 reacties.

Op Instagram groeide het aantal volgers van 321 naar 558, een groei van 74%. We plaatsten 118 berichten en 256 stories. |
| Ziezo! | Ziezo! is onze digitale nieuwsbrief. Via Ziezo! houden we abonnees op de hoogte van het natuur- en milieunieuws in Drenthe, achtergrondinformatie en opinie over actuele ontwikkelingen. In 2024 maakten we in totaal 10 Ziezo!-niewsbrieven en verzonden deze naar 2.651 abonnees. In oktober produceerden we weer een ' Nacht van de Nacht special '. |
| Groene agenda | De Groene Agenda geeft een overzicht van activiteiten op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid in Drenthe, zoals wandelingen, lezingen en workshops. Op onze website is de Groene Agenda ook te raadplegen. Het is één van de best bezochte onderdelen van de website. In 2024 verstuurden we de Groene Agenda 27 keer naar 1.152 abonnees. |

NMF Drenthe in het nieuws

In 2024 publiceerden we 23 persberichten voor lokale, regionale en landelijke pers. We zijn minstens 127 keer in de media verschenen.

ROEG!

In samenwerking met RTV Drenthe, Het Drentse Landschap, IVN Natuureducatie, Landschapsbeheer Drenthe, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer werken we aan het platform [ROEG!](#), opgericht door RTV Drenthe. ROEG! is het online en mediaplatform over natuur en landschap in Drenthe. We hebben bijgedragen aan de redactie-overleggen en actief meegedacht en -gewerkt aan items op televisie, radio en online. Het aantal paginaweergaven van de ROEG! website bedroeg in 2024 ruim 2,4 miljoen. Daarnaast volgen 15.424 personen de verschillende sociale mediakanalen van ROEG!

PROJECTEN

Drenthe in Dialoog

Met 'Drenthe in Dialoog' bieden we samen met onze partners ruimte voor dialoog en debat. Bewoners, ondernemers, bestuurders en beleidsmakers gaan met elkaar in gesprek over de grote opgaven waar we als samenleving mee geconfronteerd worden. In een tijd die gekenmerkt wordt door felle discussies zijn fysieke ontmoetingen essentieel om wederzijds begrip en sociale samenhang te stimuleren.

In 2024 organiseerden we 2 bijeenkomsten rondom actuele thema's, met veel ruimte voor dialoog en concrete handvatten om in de eigen omgeving actief te worden. Daarnaast hebben we het 'NMF Drenthe Podium' concept uitgewerkt en bij de 2e bijeenkomst voor het eerst gebruikt. Hierin is ook ruimte voor creativiteit om zo de deelnemers te prikkelen en de dialoog los te maken. Het gaat erom dat mensen op een aansprekende manier kunnen bijdragen aan toekomstdenken en maatschappelijke verbinding.

Bomen, boeren & biodiversiteit – Hunebedcentrum, Borger: Op 28 juni kwamen we met ruim 60 mensen bijeen in Borger, waar de film 'Bomen op mijn land' in Drenthe in première ging. Er

waren twee introducties over relevante vormen van gebruik van bomen in het landschap: over agroforestry en over voedselbossen. De middag werd afgerond met een creatieve werksessie rondom de vraag 'hoe zorgen we samen voor meer bomen in Drenthe?'. Hiermee hebben we de betrokkenheid in de Drentse samenleving bij dit onderwerp versterkt en de basis gelegd voor vervolg initiatieven.

NMF Drenthe Podium: Burgerkracht voor een klimaatpositief Drenthe – Podium Zuidhaage, Assen: Op 6 november werkten we met ongeveer 90 bezoekers aan de toekomst van Drenthe, onder bezielende leiding van de Drentse componist en toekomstdenker Merlijn Twaalfhoven. Wij gaven een presentatie met een overzicht van lokale burgerkracht in Drenthe, waarna groepjes met elkaar in gesprek gingen rondom verschillende duurzaamheidsthema's, gevolgd door een plenaire presentatie van persberichten uit 2035.

Drenthe bewuster verlicht

Nederland is één van de meest verlichte landen ter wereld. Echte duisternis is er bijna niet meer te vinden. Hierdoor wordt het zien van een sterrenhemel steeds zeldzamer en raakt het ritme van (nacht)dieren en mensen verstoord. Drenthe kent gelukkig nog wel donkere plekken, ook al staan deze onder druk.

In 2024 hebben wij met het project Drenthe Bewuster Verlicht opnieuw bijgedragen aan bewustwording over het belang van duisternis in Drenthe. Een belangrijke mijlpaal was uiteraard de organisatie van de twintigste Nacht van de Nacht, waarvoor we 23 groepen hebben ondersteund die in Drenthe activiteiten hebben georganiseerd. Daar namen meer dan 2.200 mensen aan deel. De betrokkenheid van gemeenten en organisaties werd vergroot door middel van mails en oproepen om deel te nemen aan de Nacht van de Nacht, wat resulteerde in een gevarieerd en aansprekend programma.

Begin van het jaar is er vanuit de landelijke koepel van NMFs gewerkt aan een nieuwe huisstijl en branding van de Nacht van de Nacht. Hierbij zijn we als NMF Drenthe nauw betrokken geweest door meerdere feedbacksessies van het kernteam van de koepel bij te wonen.

3. Energie- en klimaatneutraal Drenthe

De urgentie van en mogelijkheden voor een snelle energietransitie zijn groter dan ooit. Daar liggen voor samenleving en economie ook volop kansen. De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft hier ook in 2024 met volle kracht aan bijgedragen. Onze inzet rond de energietransitie richt zich met name op het realiseren van een duurzame en CO₂-neutrale energievoorziening, het aanjagen van energiebesparing, bewonersbetrokkenheid en het realiseren van draagvlak, goede ruimtelijke inpassing en meerwaarde voor natuur en landschap.

We werken aan

- **Duurzame & CO₂-neutrale energievoorziening**
- **Energiebesparing stimuleren**
- **Energiegroepen ondersteunen & bewoners betrekken**
- **Natuurinclusieve energievoorziening**

Drenthe in verbinding

117

Drentse energiegroepen

23

Nieuwe initiatieven helpen starten

21

Samenwerkingsverbanden waar we onderdeel van zijn

336

Partners waar we mee samenwerken

Impact

- **81 Kennissessies** met 2.557 deelnemers
- **9.870 Adviezen** aan inwoners
- **143 Adviezen** aan organisaties

UITGELICHT

Het Drents Energieloket helpt

Al bijna 10 jaar helpt het Drents Energieloket huiseigenaren bij het verduurzamen van hun woning. Dit jaar waren er ruim **36.000 klantcontacten**, meer dan 33.000 bezoekers op de website en bijna 10.000 nieuwsbrief abonnees.

UITGELICHT

Energietuin Assen-Zuid geopend

De eerste Energietuin van Drenthe levert **stroom voor 6.000 huishoudens**. Maar meer dan de helft van de Energietuin van 50 hectare is voor de natuur én de mens. Komend jaar komt er zelfs een voedselbos. De Energietuin is elke dag vrij te bezoeken.

KERNTAKEN

Vanuit bovenstaande doelen leveren we op diverse plekken inbreng bij beleidsprocessen en werken we met veel partijen samen aan het realiseren van goede randvoorwaarden en het ontwikkelen van nieuwe (project)initiatieven.

Beleidsadviesing en participatie in energienetwerken

Provincies en gemeenten spelen een belangrijke rol bij het realiseren van de klimaat- en duurzame energiedoelen. Dat doen zij in samenwerking met maatschappelijke partners en bedrijven want in de realisatie en uitvoering van deze doelen zijn zij de sleutelfactor. Het gaat dan o.a. realisatie van energiebesparing, duurzame opwek, bewonersparticipatie en ruimtelijke en landschappelijke inpassing.

Als NMF Drenthe zijn we adviseur en actieve partner bij dit geheel. Dit betekent dat wij in ook in de beleidsontwikkeling adviseren, deelnemen in de relevante regionale energienetwerken en waar nodig zaken agenderen.

De belangrijkste items en resultaten over 2024 zijn:

Ruimtelijke kwaliteit en natuurinclusief bij grootschalige opwek: Wij leveren inbreng bij beleidsontwikkeling, uitvoeringsprogramma's en concrete grootschalige opwekprojecten gericht op participatie en meerwaarde voor landschap en natuur. Dat laatste doen we onder meer aan de hand van onze ervaringen met het project Energietuin Assen-Zuid. Als NMF Drenthe hebben we verschillende gemeenten ondersteund en geadviseerd met het vormgeven van beleidstrajecten voor grootschalige opwek.

Zo hebben we de gemeente Midden-Drenthe geadviseerd over het beleidskader voor de maatschappelijke tender voor grootschalige zon-op-land projecten. In de aanloop naar de openstelling van de tender hebben diverse ontwikkelaars ons vervolgens advies gevraagd m.b.t. locaties en ontwerp van zonneparken. Wij hebben onze adviezen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten afgestemd.

Bij de gemeente Westerveld hebben we inbreng geleverd met betrekking tot de locatiekeuze voor drijvende zonneparken. De gemeenten De Wolden en Meppel hebben nog een RES-opgave te realiseren. Zij willen dat geheel of gedeeltelijk invullen door middel van windturbines. Wij volgden dit dossier nauwlettend en ondersteunden hierbij o.a. de energieboswachters die in dit gebied wonen. Dit zal in 2025 een vervolg krijgen.

In en vanuit ons landelijk samenwerkingsverband hebben we ervoor gezorgd dat natuurinclusief ontwerpen bij duurzame opwekprojecten meer en meer wordt toegepast. In de landelijke regelingen is dit inmiddels een van de voorwaarden en dankzij onze landelijke inzet is er ook voor Drenthe een stimuleringsbudget beschikbaar voor realisatie van meer natuurinclusieve energieprojecten.

In het Hunzedal zijn we op initiatief van een ontwikkelaar aan de slag gegaan met een meer integraal ontwerp voor een tijdelijk zonnepark waarin we de zonne-ontwikkeling combineren met natuur- en landschapsherstel. Dit heeft geleid tot een aantal ontwerpssessies waarin we in samenwerking met Het Drentse Landschap en onder leiding van landschapsarchitecten de kansen en grenzen met elkaar verkennen. We hopen het resultaat in 2025 te kunnen presenteren.

Provinciale energievisie en agenda: Het nieuwe college van Gedeputeerde Staten heeft in 2024 een energievisie en agenda opgesteld. Wij hebben bij de totstandkoming van deze agenda diverse bijdragen geleverd en kunnen ons op hoofdlijnen vinden in de hoofdthema's en inzet die in deze agenda zijn aangelegd. De agenda is in 2024 in de Staten vastgesteld. In het verlengde van dit geheel hebben we ook adviezen en inbreng geleverd bij de provinciebrede energiesamenwerking die provincie en gemeenten hebben ingezet. Belangrijke punten voor ons zijn ondersteuning van de beweging van onderop, verbreding van de aanpak en extra inzet op meer fundamentele CO₂ besparing. In de eind van het jaar vastgestelde aanpak voor regionale energiebesparing vinden wij veel van deze elementen terug.

Agenderen en aanpak grote CO₂ bronnen: Meer en meer valt op dat er bij de grote CO₂-uitstoters veel klimaatwinst valt te halen, maar dat de aanpak hier nog veel te wensen over laat. Dat geldt in Drenthe zeker ook voor de oliewinning Schoonebeek. De NAM is een procedure gestart voor hervatting van deze oliewinning, nadat deze eerst was stilgelegd vanwege de problemen rond de injectie van afvalwater in lege gasvelden in Twente. De herstart van de oliewinning en het voornemen van de NAM om het afvalwater van deze winning in gasvelden rond Schoonebeek te injecteren zorgt voor veel terechte zorgen vanuit de omgeving over de risico's voor het milieu en aardbevingen. Bovendien zorgt herstart van de oliewinning voor veel extra Drentse CO₂-uitstoot zonder dat er enig CO₂-reductiemaatregel aan is gekoppeld. Dit geheel vormt een belangrijk reden om als NMF Drenthe actieve inbreng te leveren rond de besluitvorming. We hebben de bewonersorganisatie die zich inzet voor de bewoners- en omgevingsbelangen met raad en daad terzijde gestaan en hebben samen met hen een zienswijze ingediend op de voorgenomen vergunningenbesluiten van het Rijk. De procedure rond de oliewinning zal in 2025 worden vervolgd.

Nieuwe energiesystemen en energiegemeenschappen: We hebben de dialoog met overheden en netbeheerders opgestart over de versterking van het energienetwerk en de impact op samenleving en natuur. In Hoogeveen heeft dit geleid tot een pilot m.b.t. een wijkaanpak netverzwaring. Met de netbeheerders sorteren we voor om in 2025 een pilot te starten m.b.t. de koppelkansen van de verzwaring van het hoofd- en middenspanningsnet en natuurontwikkeling.

In Emmen is Ortese gestart, een groot provinciaal project rond energiesystemen. We zijn als partner geconsulteerd en betrokken bij dit project, dat zich richt op nieuwe, meer lokaal georiënteerde energievoorziening. We zien veel kansen in het creëren van nieuwe energiegemeenschappen in het verlengde van nieuwe kaders die Europa daarvoor heeft geschapen. We gaan in 2025 na welke activiteiten we daar verder aan kunnen verbinden.

Samenwerking en projectontwikkeling

In en vanuit onze netwerksamenwerking hebben we bijdragen aan diverse provinciale samenwerkingsverbanden. Dit waren in 2024 onder andere het PLED, het programma Lokaal Eigendom, de provinciale samenwerking Energiecoaches en de provinciale samenwerking Drents Energieloket. Op landelijk niveau werken we met de andere NMFs met diverse ministeries rond belangrijke klimaatthema's (natuurinclusief, participatie coalitie aardgasvrij). Mede vanuit deze samenwerking ontwikkelden we in 2024 verschillende projectinitiatieven die in 2024 zijn gestart en in 2025 worden vervolgd. De belangrijkste zijn:

- Pilot project participatie energienetwerken Hoogeveen
- Participatieproject zonneparken Tynaarlo
- Doorontwikkeling Drentse Schouw tot landelijke aanpak
- Vervolg aanpak PLED en Lokaal eigendom
- Landelijke bijdrage regeling natuurinclusieve energietransitie

PROJECTEN

Steunpunt Lokale Energie-Initiatieven – energie van onderop

De lokale energiebeweging is onmisbaar bij het concreet vormgeven aan de energietransitie. Met lokale energie-initiatieven wordt de betrokkenheid van alle Drentse inwoners mogelijk gemaakt en kan iedereen aansluiten. Binnen de kaders van het provinciale Programma Lokale Energietransitie Drenthe (PLED) heeft de NMF Drenthe in goede samenwerking met de Drentse KEI en de provincie het afgelopen jaar het Steunpunt Lokale Energie-Initiatieven verder versterkt. Doel van het programma en van het [Steunpunt Lokale Energie-Initiatieven](#) is de verbreding en versterking van de beweging van onderop in de energietransitie.

Ondersteuning lokale initiatieven: Ook in 2024 is, mede dankzij een aanvullende financiering van het PLED tot het einde van het jaar, ingezet op het verder ondersteunen en versterken van bestaande en nieuwe lokale energie-initiatieven. We deden dit middels het goed functionerende Steunpunt Lokale Energie-Initiatieven dat we sinds 2021 samen met de Drentse KEI vormgeven. Vanuit het Steunpunt ondersteunden we de lokale initiatieven met advies en kennis. We helpen hen te professionaliseren, bieden ondersteuning bij het ontwikkelen en uitvoeren van hun plannen voor (collectieve) energiebesparing en opwek en creëren een basis voor het realiseren van lokaal eigendom bij grootschalige energieopwek. Ook faciliteren we de actieve betrokkenheid van de initiatieven bij lokale warmteplannen.

Aanjagen nieuwe initiatieven: Het aantal initiatieven nam in 2024 opnieuw toe, van 102 eind 2023 naar 117 eind 2024. Er zijn 16 nieuwe groepen ontstaan (en een enkele is opgegaan in een lokale coöperatie). In elke gemeente zijn inmiddels minimaal vijf werkgroepen en/of coöperaties actief.

Kennissessies: We organiseerden dit jaar 6 kennissessies voor het provinciale netwerk, de laatste twee in samenwerking met collega's uit Groningen en Friesland. De thema's waren:

- Iedereen doet mee. Hoe krijg je als lokaal initiatief mensen mee?
- Zon-op-dak, over het ontwikkelen van een coöperatief zonnedak.
- Inzicht in mijn wijk of dorp, over data/gegevens over energie in je wijk/dorp.
- Local4local Drenthe, over local4local concept.
- Opslag in batterijen, over energieopslag en thuisbatterijen.
- Opslag in buurtbatterijen, over grootschalige opslag en buurtbatterijen.

Samenwerking met gemeenten: De lokale initiatieven worden, ook voor gemeenten, steeds meer zichtbaar en de samenwerking tussen gemeenten en lokale initiatieven is mede dankzij het Steunpunt verbeterd. Zo werden in 2024 in vier gemeenten bijeenkomsten tussen de gemeente en de lokale initiatieven gefaciliteerd om tot betere afstemming en ondersteuning te komen.

Leernetwerk energiecoaches

Met het samenwerkingsproject Leernetwerk Drentse Energiecoaches versterkten we het netwerk van de energiecoaches in Drenthe. Dit vereist een goede samenwerking tussen betrokken partners gericht op facilitering van het netwerk. In provinciaal verband hebben we hiervoor een lerend netwerk opgezet om

kennis, ervaringen en successen te delen. Het aantal opgeleide energievoaches is inmiddels gegroeid naar 200.

In navolging van de voorgaande jaren waarin het leernetwerk Drentse Energievoaches is opgezet en geconsolideerd, is dit jaar in overleg met de provincie vooral ingezet op de borging van het provinciebrede leernetwerk en de gemeentelijke netwerken. In alle Drentse gemeenten bestaat inmiddels een groep van gemiddeld 10 goed opgeleide en actieve energievoaches. In elke gemeente worden activiteiten van de coaches gecoördineerd door een (vaak) vrijwillige coördinator, die daarbij nauw samenwerkt met een gemeentelijk ambtenaar en/of een lokale energievoachtersorganisatie.

Als NMF Drenthe hebben we tot begin september 2024 het functioneren van het leernetwerk gefaciliteerd. Zo monitorden we de opleidingen van coaches (in 2024 werden er twee georganiseerd) en zorgden we voor benodigde VOGs. Ook organiseerden we twee bijeenkomsten voor de gemeentelijke coördinatoren en ambtenaren in het kader van intervisie en onderlinge uitwisseling. Voor de coaches organiseerden we een webinar over isolatie met natuurvriendelijke materialen, waar 40 coaches aan deelnamen. Ook werden twee nieuwsbrieven voor alle coaches uitgebracht. Met onze inzet is het werk van de energievoaches in alle gemeenten geborgd en hebben we bij kunnen dragen aan het vergroten van de kennis en kunde van de coaches.

Na diverse gesprekken over de toekomst van het leernetwerk met de provincie Drenthe besloot de laatste de ondersteuning van dit netwerk elders te beleggen. Documentatie en fysieke ondersteuningsmaterialen zijn overgedragen aan de provincie.

Met onze inzet sinds 2017 is er een netwerk van 200 actieve en betrokken energievoaches gerealiseerd. Wij hebben bijgedragen aan het vergroten van de kennis en adviesvaardigheden van de coaches. Daarbij is het provinciale leernetwerk opgezet en versterkt. Uitgaande van het voortzetten van deze inzet is het werk van de energievoaches in alle gemeenten geborgd.

Drenthe sport duurzaam – next step

Met Drenthe Sport Duurzaam werken wij samen met SportDrenthe aan de verduurzaming van sportverenigingen in Drenthe. In dit laatste jaar van het project Drenthe Sport Duurzaam – de next step, blikten we terug op onze inspanningen, en die van projectpartner SportDrenthe. In de eerste helft van 2024 werd de balans van de samenwerking opgemaakt, zijn de behaalde resultaten in kaart gebracht en is het project geëvalueerd. Er werd een laatste bijeenkomst gepland om de toekomst van de verduurzaming van Drentse sportverenigingen te bespreken, maar deze werd helaas afgelast vanwege afzeggingen.

Het project Drenthe Sport Duurzaam – Next Step heeft goede stappen gezet in de verduurzaming van Drentse buitensportverenigingen. De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft een belangrijke rol gespeeld door kennis te delen, kennissessies te organiseren, en praktische hulpmiddelen te ontwikkelen. Ondanks uitdagingen zoals de coronapandemie en stijgende energiekosten, zijn resultaten behaald die bijdragen aan een duurzame toekomst voor de sport in Drenthe. Sinds 2021 zijn er 97 verenigingen ondersteund met onder andere 130 energiescans en 102 begeleidingstrajecten. Dit heeft geleid tot een groot aantal energiebesparingsmaatregelen. Daarnaast zijn er diverse kennissessies voor sportverenigingen georganiseerd, is er een enquête uitgezet om de ambities

en kennisbehoefte onder sportverenigingen te peilen, is de checklist 'Jouw Vereniging Groen in één Seizoen' ontwikkeld en aan alle Drentse buitensportverenigingen gestuurd. Conclusie: sportverenigingen richten zich voornamelijk op energiemaatregelen zoals besparing en opwekking.

Bredere verduurzamingsmaatregelen staan nog niet prominent op de wensenlijst van sportverenigingen, maar het begint wel te komen. De stap richting waterbesparing, chemievrije sportvelden, duurzaam en gezond eten in de sportkantine etc., moet nog gemaakt worden. Dit is een onvermijdelijk onderdeel van een duurzame en toekomstbestendige aanpak van de Drentse sportverenigingen. Verdere inspanningen en aanpassingen blijven noodzakelijk om de verduurzaming voort te zetten en sportverenigingen te ondersteunen in hun duurzame ambities.

MET Drenthe / participatiecoalitie RES

De NMF Drenthe is nauw betrokken bij de RES in Drenthe. Onder de noemer MET Drenthe zorgen wij voor een effectieve vertegenwoordiging van natuur- en milieuorganisaties binnen de RES. We zetten in op vernieuwende manieren om inwoners te betrekken bij de energietransitie. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze groene partners op provinciaal en lokaal niveau en met andere maatschappelijke partners, waaronder de Drentse KEI.

Inbreng en advies RES: Binnen de RES heeft de NMF Drenthe een adviserende en agenderende rol aan de Drentse Energie Tafel, waarbij we ons in blijven zetten voor zorgvuldig ruimtegebruik, meerwaarde voor natuur en lokaal eigendom en maatschappelijke betrokkenheid. De NMF Drenthe neemt deel aan de werktafel van de RES-regio Drenthe. Gerelateerd aan de genoemde speerpunten zijn we vertegenwoordigd aan de ambtelijke werktafel, en in de werkgroepen Ruimte en Lokaal eigendom en participatie.

Kennisbijeenkomsten: We waren medeorganisator van een aantal energiecafés in RES-verband voor gemeenten en maatschappelijke organisaties rond de volgende thema's:

- risicodragend investeren door gemeenten
- batterijopslag

Natuurinclusieve energietransitie: Mede door de inzet en lobby van de NMFs is natuurinclusief een belangrijk thema geworden binnen de RES. Met extra middelen vanuit NP RES helpen we gemeenten om kennis rondom dit thema te vergroten. De eerste stappen hebben we hiervoor eind 2024 gezet. Daarnaast is eind 2024 het landelijke kwaliteitsbudget Natuurinclusief per RES-regio beschikbaar gekomen.

We organiseerden een excursie voor leden van de RES-werktafel naar de Energietuin Assen-Zuid, inclusief inhoudelijke discussies rondom natuurinclusief, financiering en lokaal eigendom. Dit resulteerde in een agenda voor energiecafés RES-regio Drenthe, waaronder risicodragend investeren door lokale overheden ter ondersteuning van Energie Coöperaties.

Samen met de netwerkbedrijven (TenneT en Enexis) verkennen we de mogelijkheden van natuurontwikkeling bij uitbreiding van het hoofdnetwerk. We troffen de eerste voorbereidingen van verdere samenwerking, waar we in 2025 mee van start willen gaan.

Tenslotte hebben we tijdens de landelijke bijeenkomst Collectief Natuurinclusief een presentatie gegeven met praktijkvoorbeelden uit Drenthe. Het Collectief Natuurinclusief is een samenwerking van groene koplopers van bedrijven, maatschappelijke organisaties, burgerinitiatieven, kennisinstellingen, jongeren en overheden.

Energieboswachters: Met de training energieboswachters hebben we in 3 maanden tijd 11 vrijwilligers opgeleid tot burgerexpert voor natuurinclusieve zonneparken en windmolens. Met de opgedane vaardigheden en kennis zijn zij in staat om de effecten voor natuur en biodiversiteit bij zowel bestaande als nieuwe grootschalige energieprojecten te beoordelen en te adviseren bij de ontwikkeling van nieuwe

energieprojecten. De kennis is in 2024 onder meer ingezet voor een project in Midden-Drenthe, de windopgave in Zuidwest Drenthe en de zonopgave in gemeente Tynaarlo. We organiseerden een excursie naar de Energietuin Assen-Zuid voor een groep enthousiaste Energieboswachters uit Groningen en Drenthe.

Publieksvriendelijke RES-monitor: wij leverden een bijdrage aan de ontwikkeling van de publieksvriendelijk RES-monitor. Eind 2024 is de concept monitor gereedgekomen en getest onder een groep inwoners.

Schouw: in 2023 ontwikkelden wij de Inwonersschouw Zonneparken. Deze is inmiddels bij 5 zonneparken succesvol uitgevoerd. In 2024 hebben we de schouw verder verbeterd en klaargemaakt voor bredere inzet. Niet alleen in Drenthe, maar ook in andere RES-regio's of provincies.

Intervisie: In mei faciliteerden wij een intervisiebijeenkomst van 4 Drentse gemeenten over beleidskaders voor grootschalige energieprojecten. De centrale vraag was hoe je als gemeente een effectief en zorgvuldig proces kunt organiseren voor de ontwikkeling van beleidskaders voor grootschalige energieprojecten (zon en wind op land). Daarbij stonden de ervaringen en lessen (do's en dont's) van verschillende deelnemers (provincie en gemeenten) centraal.

Energietuinen

In het meerjarige project [Natuurinclusieve Energietransitie/ Energietuinen](#) werken we aan innovatieve en flexibele zonneplossingen waarbij grootschalige energieopwek wordt gecombineerd met goede ruimtelijke en maatschappelijke inpassing, ecologische en landschappelijke verbetering en educatie. Dit maken we concreet door de realisering van de eerste Energietuin in Nederland op de locatie Assen-Zuid. We zijn in 2019 met dit project gestart met steun van de Nationale Postcode Loterij.

Energietuin Assen-Zuid: Begin 2024 was de bouw van de energietuin Assen-Zuid in volle gang. Ondanks een erg natte winter en voorjaar, levert het zonnepark sinds juli elektriciteit aan het netwerk. Een mijlpaal na 5 jaar hard werken! De Energietuin is een inspirerend voorbeeld van hoe natuurinclusieve grootschalige energieopwek vorm te geven.

Inrichting: Ook de ecologische ingrepen in de bodem zijn bij oplevering van het zonnepark gerealiseerd. Hieronder vallen de twee poelen, de doorgangen voor dassen en andere kleine zoogdieren, drie insectenhôtels en grondwallen voor insecten. Eind 2024 is er gestart met het planten van heesters en bomen. Het inzaaien van het kruidenrijk grasmengsel is vanwege de natte bodem in september niet gelukt en is uitgesteld tot voorjaar 2025. In de Energietuin staan verscheidene informatieborden langs de wandelroute en bij de verschillende kamers met elk een eigen thema. Ook is de educatieroute afgerond en actief (te downloaden middels QR-code).

Gezocht:
Energieboswachters
voor de versnelling van
de energietransitie en
het behoud van de
Nederlandse natuur

natuur en milieu
drenthe

**“Met deze poel geven we een
impuls aan de biodiversiteit in de
Energietuin.”**

energietuinen.nl

Beheer: Het ecologisch beheer van de Energietuin is voor 20 jaar vastgelegd en gegund. Mede op initiatief van de NMF Drenthe is verkend of Stichting Phusis bij het beheer betrokken kan worden. Stichting Phusis is een organisatie die zich inzet voor mensen die tussen wal en schip vallen waardoor het perspectief ontbreekt.

Opening en symposium: Op 21 september is de Energietuin feestelijk geopend. De NMF Drenthe organiseerde het openingsfeest samen met partners Windunie en AsserEnergie. In totaal kwamen ca. 250 bezoekers op dit evenement af.

Op 10 oktober vond het symposium Expeditie Energietuinen in Assen plaats. Een onderdeel van het programma bestond uit rondleidingen door de Energietuin (6 groepen, +/- 100 deelnemers). Daarnaast was er een aantal workshops geënt op de Energietuin Assen-Zuid.

Rondleidingen: Afgelopen jaar hebben we verschillende groepen rondgeleid en presentaties gegeven over het concept Energietuin.

Monitoring biodiversiteit: In juni is de Energietuin gebruikt voor het kalibreren van de methodiek achter EcoCertified Solar, het keurmerk voor verbetering van bodemkwaliteit en biodiversiteit in zonneparken. Eind 2024 organiseerden we een natuurwerkplaats waar we samen met lokale natuurverenigingen hebben gekeken wat en hoe we de monitoring van de biodiversiteit in dit gebied zouden kunnen vormgeven en hoe deze input kan leveren voor het keurmerk EcoCertified Solar. Er is een monitoringsgroep gevormd bestaande uit betrokken vrijwilligers met kennis op het gebied van flora en fauna.

Communicatie: Er is met grote regelmaat over de energietuin gecommuniceerd. Zo is er gedurende de bouw maandelijks een nieuwsbrief voor omwonenden verstuurd. RTV Drenthe is een aantal keer op locatie geweest voor een nieuwsitem. Ook organiseerden we in juli samen met de partners een solarpicknick voor omwonenden, inclusief een rondleiding.

Voedselbos: In het noordelijke deel van de energietuin wordt een klein voedselbos gerealiseerd. Voor de zomer is gestart met het vinden van vrijwilligers die dit voedselbos willen ontwikkelen. Dit heeft geleid tot een groep van 7 vrijwilligers. Deze vrijwilligers zijn bij de Drentse Voedselbossencoalitie aangehaakt. Voor het voedselbos is eind 2024 een deel van het plantgoed besteld.

Vervolg: Het is ons na enkele jaren voorbereiding gelukt om de eerste landelijke Energietuin te realiseren. Het is zaak om de komende tijd de energietuin in de etalage te zetten door onder meer excursies, onze sociale mediakanalen, etc.. De tuin zal de komende tijd letterlijk verder uitgroeien en nazorg vergen. Hier zetten we ons in 2025 verder voor in. We verwachten dat we onze meerjarige inzet dit jaar kunnen afronden en alle beheertaken kunnen overdragen.

Energiek ontwerpen

De energietransitie is in volle gang. In Drenthe verrijzen op veel plekken nieuwe zonneparken. Sommige gemeenten hebben plannen voor nieuwe windturbines. Daarnaast wordt er de komende jaren flink geïnvesteerd in de uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk. Als NMF Drenthe vinden wij het belangrijk dat nieuwe energieprojecten en de netwerkuitbreiding landschappelijk goed worden ingepast en dat er

meerwaarde voor mens, landschap en natuur wordt gecreëerd. Voor het draagvlak is het van belang dat omwonenden op een betekenisvolle manier betrokken worden bij het ontwerp en de uitvoering van nieuw beleid en projecten. En dat de ambities van inwoners en mogelijke koppelkansen daarbij een plek krijgen.

Beleidskader groot- en kleinschalige zon op land projecten in de gemeente Tynaarlo: De gemeente Tynaarlo heeft zich als doel gesteld om tot 2030 101 ha aan zonnenvelden te realiseren. De 'Omgevingsvisie Tynaarlo 2023-2040' geeft de hoofdlijnen voor zon op land projecten. Deze hoofdlijnen worden verder uitgewerkt in een beleidskader zon op land. Hierbij worden inwoners en andere belanghebbenden actief betrokken. De Natuur en Milieufederatie Drenthe begeleidt dit participatietraject.

Het participatietraject bestaat uit twee parallelle sporen: één spoor voor kleinschalige velden bij dorpen (tot 2,5 ha) en één spoor voor grootschalige velden in het energielandschap in het zoekgebied tussen de A28 en het Noord-Willemskanaal ten zuiden en ten noorden van Vriezerbrug. De beleidskaders zullen onder meer bestaan uit de volgende onderdelen:

- Ontwerp: Landschappelijke principes en ruimtelijke inpassing, cultuurhistorie.
- Projectparticipatie en sociaal en/of lokaal eigendom. Andere vormen van financiële participatie. Eerlijke verdeling lasten en lusten. Aanwending revenuen.
- Koppeling met andere functies en verdeling van de overige te vergeven hectares aan grootschalige zon op land projecten
- Beoordeling van de volgtijdelijkheid van de realisatie van de projecten, d.w.z. de respectievelijke processtappen richting realisatie.

De opdracht wordt in samenwerking met Bureau Schokland en Water uitgevoerd. In 2024 is een start gemaakt met het proces. Er is een ambtelijke workshop geweest om de verschillende opgaven in het doelgebied te identificeren. Voor het spoor kleinschalig is een startbijeenkomst georganiseerd en is er een enquête uitgezet. In 2025 zullen we dit traject verder vervolgen en afronden.

Netverzwaring in Hoogeveen: In de gemeente Hoogeveen staat netbeheerder RENDO BV voor de opgave om het elektriciteitsnet te versterken. Dat betekent dat op veel plekken nieuwe kabels gelegd en transformatorhuisjes geplaatst gaan worden. Voor veel inwoners is dat een forse ingreep in de directe leefomgeving met ook de nodige overlast. Dat stuit op verschillende plekken op weerstand. Als Natuur en Milieufederatie Drenthe werken we met de gemeente en RENDO BV aan een wijkaanpak om inwoners te betrekken bij de netverzwaring en hierbij de ambities van inwoners en koppelkansen om de leefomgeving te verbeteren zo goed mogelijk te benutten. In 2024 hebben we hier een aanpak voor ontwikkeld. In 2025 zullen we deze aanpak in twee wijken uitvoeren.

Energiebesparing in de gebouwde omgeving – Drents Energieloket

Het afgelopen jaar stond voor een belangrijk deel in het teken van de doorontwikkeling van het Drents Energieloket. 10 jaar lang fungeerde de NMF Drenthe als initiator, facilitator en motor achter het DEL. In deze 10 jaar is het DEL uitgegroeid tot hét loket waar huiseigenaren met alle vragen rondom het verduurzamen van hun woning terecht kunnen. Ruim 32.000 huiseigenaren, (22% van alle woningeigenaren in Drenthe) wisten de afgelopen jaren het loket te vinden (meer dan 250.000 klantcontactmomenten). Wij zijn trots op wat we in al die jaren met het DEL bereikt hebben. Eind december 2024 zwaaiden wij onze collega's van het DEL uit. Vanaf 2025 is het Loket ondergebracht bij de provincie. Binnen de provinciebrede samenwerking rond het Loket zetten wij graag het partnerschap voort.

Als NMF Drenthe hebben we de ambitie om ook in de toekomst individuen en groepen te kunnen adviseren en bedienen bij hun vragen en uitdagingen rond thema's als klimaatadaptatie, natuur, landschap en circulaire economie. In 2024 hebben we voorstellen gedaan over nieuwe vormen van samenwerking en hebben wij gesprekken gevoerd met de partners van het DEL. Hierbij is de intentie uitgesproken om hier in 2025 verdere invulling aan te geven.

Doorontwikkeling: De daadwerkelijke overstap van het DEL naar de provincie heeft het afgelopen jaar veel inzet en overleg gevraagd. Gaandeweg kwamen er verschillende vraagstukken op het DEL af, die in veel gevallen door de provincie en gemeenten niet waren voorzien of complexer waren dan gedacht. Hierdoor is de uiteindelijke overstap verschillende keren uitgesteld. Vanuit de NMF Drenthe hebben we de overgang ook in deze wat onrustige tijd zo goed als mogelijk ondersteund.

Inhoudelijke DEL werk: Per 2024 lag de inhoudelijke aansturing van het DEL niet meer bij de NMF Drenthe. Wel droegen we nog verantwoordelijkheid voor het personeel en huisvesting, het CRM, loket op wielen en de website. Voorheen gaven de NMF Drenthe en de coördinator van het DEL in gezamenlijkheid uitvoering aan het jaarlijkse werkplan. Naast de eigen medewerkers is er gebruik gemaakt van een flexibele schil van energieadviseurs.

Los van de dynamiek rond de doorontwikkeling, hebben we het dagelijks werk van het DEL gelukkig gewoon kunnen uitvoeren. De drukte bij de helpdesk varieerde gedurende het jaar. Het eerste kwartaal was redelijk druk, gevolgd door een rustige zomerperiode. Na de zomer tot het eind van het jaar was het erg druk bij de helpdesk. De medewerkers van het DEL hebben het afgelopen jaar:

Klantcontacten	Ruim 36.000 klanten behaald, waarvan 1.915 nieuwe woningeigenaren
Bijeenkomsten	3 bijeenkomsten georganiseerd en 33 keer Inhoudelijke expertise geleverd (spreker, lezing, stand) bij bijeenkomsten georganiseerd door partners. In totaal hebben we hiermee 1.189 bezoekers bereikt.
Website	In 2024 waren er 33.915 bezoekers op de DEL website .
Sociale media	Het bereik vande sociale mediakanalen is in 2024 verder gegroeid: • Het aantal Facebook volgers is toegenomen tot 1.313. • Op Instagram volgen 712 mensen het DEL. • Op LinkedIn, gericht op onze stakeholders, waaronder ambtenaren van de Drentse gemeenten, hadden we eind van het jaar 397 volgers, een toename van 64 ten opzichte van eind 2023.
Nieuwsbrief	In 2024 is de DEL nieuwsbrief vier keer verzonden. Het aantal abonnees is gegroeid naar 9.627 (108 meer dan een jaar eerder).
Online-filmpjes en Webinars	Een groot succes afgelopen jaar waren onze online filmpjes en webinars via YouTube (in totaal 4 producten) over onderwerpen waar we via de helpdesk veel vragen over kregen. In totaal hadden we ruim 3.800 kijkers. Het webinar over aardgasloos verwarmen had 450 live-kijkers en is later maar liefst 2.500 keer bekeken!
RTV Drenthe	2 keer een bijdrage geleverd aan een RTV-item. RTV Drenthe heeft verschillende publicaties over het DEL op de website geplaatst.

4. Circulair Drenthe

We gebruiken te veel grondstoffen: de Drentse ecologische voetafdruk is te groot. De Natuur en Milieufederatie Drenthe zet zich in om samen met overheden, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bewoners de Drentse ecologische voetafdruk te verlagen.

We werken aan

Circulair de norm maken en circulaire aanbieders een podium geven

Lokale groepen ondersteunen, zoals deelgroepen

Duurzaam ondernemen stimuleren, bijvoorbeeld op bedrijventerreinen

Ons voedselsysteem duurzamer en lokaler maken, bijvoorbeeld met buurtvoedselbossen en duurzamere gewassen

Drenthe in verbinding

15

Lokale deel- en voedselgroepen ondersteund

4

Nieuwe groepen helpen starten

20

Samenwerkingsverbanden waar we onderdeel van zijn

223

Partners waar we mee samenwerken

Impact

436

Bedrijven namen stappen om te **verduurzamen**

17

Nieuwe aanbieders op Servicepunt Circulair

350

Mensen betrokken bij de **Boekweit Proeftuin**

150

Bezoekers van toneelstuk de Appelboomdroom

UITGELICHT

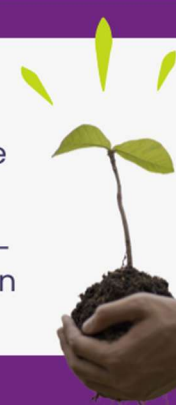
Betrokken lokale bedrijven

In Drenthe zijn veel MKB-bedrijven die enorm betrokken zijn bij hun omgeving en duurzaamheid, maar het ontbreekt hen vaak aan tijd, capaciteit en kennis om stappen te maken. Met de verweven waardescan hielpen wij 5 lokale bedrijven met plannen maken, die passen bij de unieke drive en kwaliteiten van het bedrijf.

UITGELICHT

Meer bomen in de buurt

De Drentse voedselbossen coalitie is dit jaar van start gegaan. De komende jaren werken 5 enthousiaste groepen inwoners aan een voedselbos en ontmoetingsplek in hun buurt of dorp - samen met kwekers en ontwerpers van voedselbossen.

KERNTAKEN

Met onze kerntaken en projecten dragen wij bij aan de provinciale beleidsambities, zoals onder andere verwoord in de Roadmap Circulair Drenthe 2050. In en met bestaande netwerken ontplooiën en ontwikkelen wij samenwerkingsprojecten gericht op een duurzame samenleving volgens circulaire principes.

Ondersteuning en advisering Drentse gemeenten: In 2025 hebben we onze samenwerking met koplopergemeenten Meppel, Emmen en Midden-Drenthe uitgebreid en verstevigd. We werken actief samen aan beleid, uitvoering en het aanjagen van de Drentse transitie.

Samenwerkingsverbanden: Met NICE – maar ook met bijvoorbeeld GreenWise, het Mobiliteitsnetwerk NNL, Regiodeal partners, de RUG en NHL Stenden trekken we samen op om programma's zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Er zijn steeds meer partijen actief en het is belangrijk dat er een gedeeld aanbod ontstaat met zo min mogelijk overlap. Daar hebben wij ons voor ingezet en dat blijven we doen.

Vanuit onze rol zijn we onder andere (strategisch) partner van het Rensenlab in Emmen, Impact in de Regio, NICE en Werklandschappen van de Toekomst. Op gebied van bedrijventerreinen en mobiliteit hebben we het afgelopen jaar de basis gelegd voor intensievere samenwerking met de provincie.

Landelijke samenwerking: Ook droegen we ons steentje bij aan het landelijke programma Circulaire Economie van de NMFs. Via deze samenwerkingen hebben we onze eigen positie op de gebieden deeleconomie en consuminderen kunnen versterken.

Duurzame 30: Ook zaten we weer in de jury van de Duurzame 30 verkiezing van het Dagblad van het Noorden. De Duurzame Dertig is een verkiezing voor mensen, bedrijven en organisaties met een hart voor duurzaamheid. In 3 categorieën kon afgelopen jaar worden ingeschreven: Duurzame en circulaire startups, Innovatie en design en Mens en maatschappij. Uit de om en nabij 100 inzendingen koos de jury de winnaars. Deze samenwerking met het Dagblad van het Noorden is een evenement met een groot bereik en belangrijke uitstraling voor de circulaire economie.

Projectontwikkeling: met ons landelijk netwerk hebben we gewerkt aan een projectvoorstel voor de opschaling van deelinitiatieven. We hopen in 2025 met dit project te kunnen starten.

PROJECTEN

Bouwen met circulaire maten

Drenthe kent meerdere goede initiatieven op het gebied van duurzame circulaire woningbouw, maar kan een volgende impuls goed gebruiken. Eind 2023 hebben wij een verkenning uitgevoerd onder diverse partners die zich inzetten voor toekomstbestendige woningbouw. Op basis daarvan en op basis van ervaringen van bestaande initiatieven hebben we een aantal eerste kansrijke bouwstenen voor een provinciale aanpak gedefinieerd. Deze hebben wij tijdens de bijeenkomst 'bestuurlijke denktank toekomstbestendige woningbouw' voorgelegd aan bestuurders van Drentse overheden, bedrijven en een aantal andere maatschappelijke organisaties en kennispartners. Er waren ca. 50 deelnemers aanwezig.

Het thema vormt ook onderdeel van het provinciale bestuursprogramma dat de komende tijd nadere invulling zal gaan krijgen. Wij hebben in aanloop van het statendebat onze visie op woningbouw,

samengevat in het document 'Wat bouw je me nou' en onder de aandacht gebracht van de Statenleden. Aansluitend verspreidden we het Handboek Bouwen voor de Toekomst van de samenwerkende NMFs. En tenslotte hebben we inbreng geleverd bij de totstandkoming van de Drentse woonagenda. Deze inzet is goed geland. We herkennen een groot aantal belangrijke onderdelen van [onze visie](#) in de woonagenda terug.

In juli waren we aanwezig bij de bijeenkomst over de Circulaire Standaard, georganiseerd door de provincie Drenthe, en gaven we de presentatie 'Circulair bouwen: Handreiking voor Drentse gemeenten'.

In november namen wij deel aan de netwerkbijeenkomst en start voor Biobased Bouwen in Drenthe door Building Balance. Een inspirerende middag met mooie voorbeelden uit het veld voor een breed publiek, waaronder boeren, bouwers, architecten, scholen en ambtenaren. Met als conclusie dat het kan en al gebeurt, maar dat er nu opschaling en versnelling nodig is! Een boodschap die we als NMF Drenthe al langer uitdragen.

Tenslotte hebben wij voorbereidingen getroffen voor een excursie naar mooie Drentse voorbeelden die we in 2025 zullen organiseren.

Circulaire werklandschappen

Ruim 30% van de Nederlandse bebouwing bestaat uit bedrijventerreinen. Slechts 1% van deze oppervlakte is 'groen' of 'blauw'. Dat leidt tot hittestress, wateroverlast, verdroging en gaat ten koste van biodiversiteit, landschapskwaliteit en de gezondheid van de mensen die er werken. Bedrijventerreinen omvormen tot duurzame werklandschappen kan bijdragen aan onder meer lokale en nationale klimaat- en biodiversiteitsdoelen, circulaire economie en de energietransitie.

Toekomstbestendige werklandschappen: In 2024 ontwikkelden wij de Gebiedsscan Toekomstbestendige Bedrijventerreinen, een belangrijke eerste stap om bedrijventerreinen aantrekkelijk, groen en duurzaam te maken.

Een gebiedsscan bestaat uit:

- Het in kaart brengen van de fysieke situatie en identiteit van het gebied;
- Het identificeren van de mogelijkheden om ecologische en landschappelijke waarde toe te voegen, passend bij de lokale situatie;
- Het in kaart brengen van kansen voor duurzame, streekelijke ketens en samenwerkingen.

Met de scan brengen we verschillende typen flora en fauna, klimaatbestendigheid, water- en bodemkwaliteit en landschapskenmerken in kaart. Op basis van deze informatie, huidige bestemmingsfuncties en gesprekken met stakeholders (ondernemers, omwonenden en belangengroepen) vertalen we dit naar gerichte maatregelen. De ecologische gebiedsscan levert daarmee bouwstenen voor beleidsvorming, uitvoeringsplannen en integrale verduurzamingsprojecten.

Verweven waardenscan: We hebben samen met vijf bedrijven de Verweven Waarde Scan uitgevoerd en rapportages gemaakt. We hebben deze tool die we samen met het NHL Stenden hebben ontwikkeld verder

geprofessionaliseerd en voorbereid op open source gebruik door andere geïnteresseerde partijen. Uit de nulmetingen blijkt dat regionale MKB-bedrijven zeer betrokken zijn bij hun omgeving en duurzaamheid, maar dat tijd, capaciteit en daardoor kennis over belangrijke thema's (rapportage, deeleconomie, efficiëntie en ecologie) beperkt aanwezig is:

- Vaak hebben ondernemers geen doelstellingen of KPI's geformuleerd en monitoren geen meetbare impact;
- Ambities zijn vaak nog niet breed gedragen in de organisatie of een managementteam;
- Er is vaak beperkte kennis van de ecologische impact van materialen of halffabricaten in de keten;
- Mogelijkheden en kansen om zelf spullen, materialen of reststromen te delen – of met efficiëntie aan de slag te gaan zijn vaak nog niet in beeld.

Met de scan werken we aan bewustwording en bieden we handelingsperspectief en inspiratie om met bovengenoemde vraagstukken aan de slag te gaan. Passend bij de unieke drive en kwaliteiten van het bedrijf – maar gericht op de omgeving en collectieve projecten.

Energieke wijken

Met Energieke Wijken ondersteunen wij inwoners van Drenthe die samen met hun burens werken aan en energie steken in het verbeteren en verduurzamen van hun directe leefomgeving. Dat doen we via een brede wijkaanpak waarin inwoners van wijken en dorpen samen invulling geven aan hun ambities. En wel op zo'n manier dat iedereen mee kan doen. Door in te zetten op lokale initiatieven op wijk- of dorpsniveau gaan we uit van een positief startpunt waarbij inwoners samen nadenken en plannen maken om duurzaamheid vorm te geven in hun directe leefomgeving. Het typisch Drentse naoberschap, de lokale organisatiekracht en de groei van lokale initiatieven en coöperaties zijn daarvoor een sterke basis. In 2024 was onze wijkaanpak voornamelijk gericht op drie thema's: aardgasvrije wijken, groene daken en deelinitiatieven. Daarnaast werkten we aan een toolkit ter ondersteuning van deze groepen en ontwikkelden we een handleiding natuurvriendelijk isoleren.

Aardgasvrije Wijken: Er wordt op veel fronten vormgegeven aan de energietransitie. Het Rijk, de provincies, gemeenten en in Drenthe ook veel lokale energieinitiatieven dragen allemaal hun steentje bij. En dat is hard nodig. Wij ondersteunen inwoners van dorpen en wijken bij het nemen van concrete maatregelen om hun woningen te verduurzamen. We richtten ons hierbij op concrete no-regret maatregelen en gezamenlijke inkoopacties: denk aan spouw-, vloer- of dakisolatie, HR++glas, zonnepanelen of een hybride of full-electric warmtepomp.

Vanuit de landelijke samenwerking zijn we in een aantal wijken en dorpen actief aan de slag gegaan met het ondersteunen van lokale initiatieven bij het organiseren van gezamenlijke energiebesparingsacties. Begin 2024 zijn we gestart met de verkenning om in 6 nieuwe wijken en dorpen te starten met een actie gericht op het nemen van energiebesparende maatregelen. Het ging om de wijken en dorpen: Valthe (in combinatie met opstarten wijkuitvoeringsplan), Hoogeveen Zuid, Oranjedorp, Messchen duurzaam (Assen), Rietlanden (Emmen), en Zweeloo. Na eerste gesprekken vielen Zweeloo en Hoogeveen Zuid af. In Hoogeveen wilde de

gemeente zelf aan de gang, in Zweeloo had de groep voldoende aan een inspiratiebijeenkomst met nieuwe ideeën waar ze zelf mee verder zijn gegaan.

Onze inzet bestond onder meer uit het ondersteunen van initiatieven in de opstartfase, het opstellen van een missie en visie en uit het begeleiden van inkoopacties. Hiervoor organiseerden wij inspiratiebijeenkomsten en informatieavonden rondom één of meer energiemaatregelen. Daarnaast dachten we mee over aanvullende acties gericht op het vergroten van de bekendheid van de groep en binding met de buurt. Ook hebben we groepen ondersteund bij het uitzetten van enquêtes om inzicht te krijgen in het resultaat van hun inzet.

Waar gezamenlijke inkoopacties voor concrete maatregelen niet van de grond kwamen, verlegden zij hun acties deels naar energiecafés, informatieavonden en bijvoorbeeld een lokale duurzame huizenroute. In sommige wijken hadden aanpalende duurzaamheidsthema's meer belangstelling, zoals meer groen in je tuin (Assen Oud-Zuid).

We ondersteunden twee wijken bij een tweede ronde acties: De Fledders (Vries) en Assen Oud-Zuid. In Uffelte hebben we de lokale werkgroep ondersteund bij het afronden van de activiteiten die zij in 2023 gestart waren. In deze drie wijken/dorpen hebben we onze begeleiding in 2024 afgerond. Het aantal uitgevoerde maatregelen hebben we samen met de groepen in kaart gebracht aan de hand van enquêtes, de opgave van het initiatief en de betrokken bedrijven en cijfers vanuit het DEL.

Groene daken campagne: In het najaar hebben we in samenwerking met de gemeenten Meppel, Midden-Drenthe en Hoogeveen, het Groendak loket en het bedrijf Daktec een groene daken campagne opgezet en uitgevoerd. De actie was zowel gericht op collectieve actie in een buurt of straat als op individuele woningeigenaren. Daarnaast hebben we eind 2024 de voorbereidingen getroffen voor een Webinar groene daken Drenthe-breed dat eind januari 2025 is uitgevoerd.

Drenthe deelt: Met [Drenthe Deelt](#) zetten we ons in om bewonersinitiatieven in de provincie gericht op de economie te stimuleren. Dat doen we vanuit het gegeven dat samendoen met spullen leidt tot een lager grondstoffengebruik en een lagere ecologische voetafdruk. Wij ondersteunen startende groepen vrijwilligers die aan de slag willen, initiatiefnemers die niet precies weten waar ze moeten beginnen en jonge groepen die een professionaliserings- of verbredingsslag willen maken.

Deelinitiatieven ontstaan niet vanzelf. Alleen een website en loket zijn niet genoeg. Het is noodzakelijk om de wijken in te gaan en te blijven vertellen wat 'delen' precies inhoudt en wat het van mensen vraagt. Dat doen we ook via lokale krantjes. De meeste initiatieven ontstaan vaak na informatieavonden én via mensen die sowieso al actief waren voor de buurt.

We hebben met het platform Meppel Deelt nieuwe deelinitiatieven geholpen bij het zetten van de eerste stappen en hielpen bestaande initiatieven professionaliseren. Daarnaast hebben we de initiatievenkaart geüpdatet, inspiratiesessies georganiseerd voor wijkplatforms en Social Handprint rapportages gemaakt met studenten. Samen met de gemeenten Midden-Drenthe en Emmen is de basis gelegd voor een gemeentelijk deelplatform. Daarmee gaan we in 2025 vol van start! In Emmen hebben we alvast stappen gezet met één vrijwilligersgroep.

In bovengenoemde gemeenten wordt ook gewerkt aan het opzetten van Circulaire Ambachtscentra of –netwerken. Daar doen wij ook aan mee, zodat bewoners en bedrijven uit de buurt ook via het ambachtscentrum spullen kunnen delen, repareren of ervaringen kunnen uitwisselen.

Ook hebben we in 2024 een kleine beeldbank ontwikkeld die wij gebruiken als huisstijl, maar die groepen ook vrij kunnen gebruiken.

Toolkit lokale initiatieven: In 2024 hebben we gewerkt aan een professionele toolkit voor de ondersteuning van groepen en lokale initiatieven. De toolkit biedt concrete handvatten om samen aan de slag te gaan binnen het energieveld, maar ook breder. De toolkit komt begin 2025 publiekelijk beschikbaar.

Handleiding natuurvriendelijk isoleren: De NMF Drenthe heeft samen met een aantal andere federaties gewerkt aan de brochure natuurvriendelijk isoleren. De handleiding richt zich op isolatiemaatregelen die de leefomgeving van beschermde diersoorten beïnvloeden. Hierbij gaat het vooral om het isoleren van spouwmuren of daken.

Etalage en Servicepunt Circulaire Samenleving

Met het project Etalage en [Servicepunt Circulair Drenthe](#) zetten we in op handelingsperspectief. We laten inwoners zien dat het (anders) kan: Hoe kan ik mijn huishouden circulair en duurzaam organiseren? Waar kan ik terecht als ik circulaire producten wil kopen? Consuminderen, hoe doe ik dat? Met tips, kennis en diverse activiteiten willen we bewoners helpen om deze stap te zetten en hun materiaalgebruik te verlagen.

In februari is de jaarlijkse KringLogo prijs uitgereikt aan de Groene Stap in Bovensmilde. De groep heeft door persaandacht nieuwe vrijwilligers kunnen aantrekken en er is een mooie opname gemaakt door RTV Drenthe. Daarnaast hebben we 17 nieuwe regionale, circulaire producten toegevoegd aan onze etalage en hebben we in januari een korte campagne gedaan via Instagram over duurzaam consumeren na de feestdagen.

In 2024 is ook het partnerschap tussen het fysieke Rensenlab in Emmen en Servicepunt Circulair gestart. Vanuit deze samenwerking is, in het verlengde van onze digitale variant, een tastbare etalage gebouwd met producten uit de omgeving. Daarnaast hebben we op basis van content op het

Servicepunt een digitale applicatie ontwikkeld waarop bewoners/bezoekers kennis kunnen maken met de 'circulaire wijk van de toekomst'.

De website [Servicepunt Circulair](#) is in 2025 geactualiseerd en de catalogus is weer up to date. Nieuwe aanbieders zijn toegevoegd en het aanbod dat niet meer bestaat is verwijderd.

Samen met Natuur en Milieu Overijssel is een digitale initiatievenkaart ontwikkeld waardoor we vanaf december 2024 een interactieve applicatie hebben voor bezoekers om (indien gewenst) tot op postcodeniveau te ontdekken welke deel-, ruil-, leen- of reparatielocaties er zijn. In 2025 rollen we dit samen met de eerste drie samenwerkende gemeenten uit.

Samenwerking Natuurinclusieve landbouw

In 2019 hebben de Drentse natuur- en landbouworganisaties de Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit gepresenteerd. Onze ambitie is dat rendabele Drentse veehouderij- en akkerbouwbedrijven in 2030 behoren tot de koplopers in Nederland wat betreft kringlooplandbouw én het leveren van een bijdrage aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit. De agenda is uitgewerkt in het samenwerkingsprogramma Boer Burger Natuur Drenthe (BBND) gericht op de transitie naar natuurinclusieve landbouw. In het verlengde van dit programma BBND zijn door ons ook in 2024 diverse bijdragen geleverd aan de onderstaande deelprojecten.

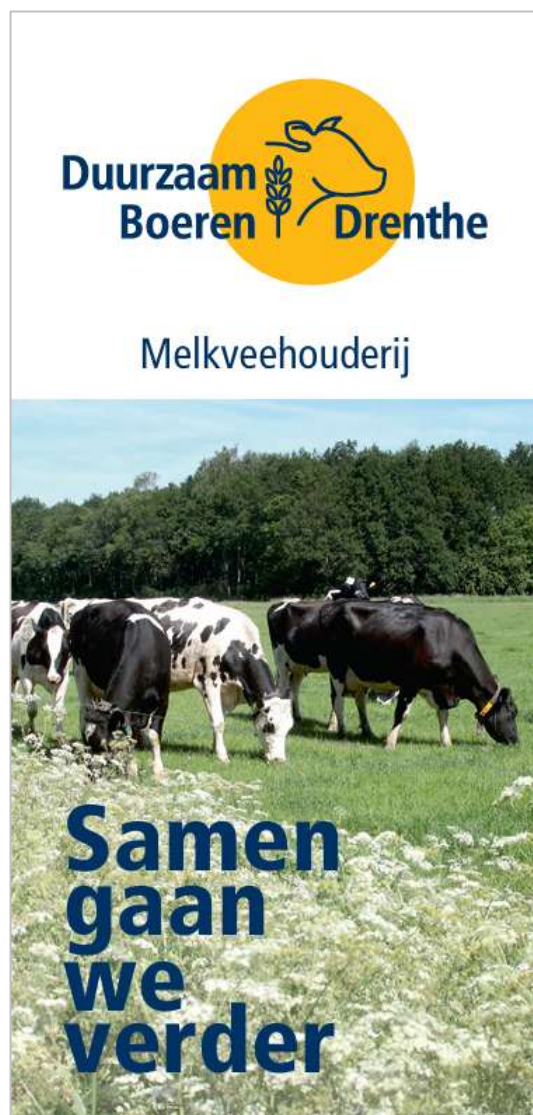
Daarnaast hebben we dit jaar met LTO Noord, DAJK en de natuurorganisaties de mogelijkheden voor verdere gebiedsgerichte samenwerking van landbouw en natuur verkend.

Tenslotte hebben we met de AND, de natuurorganisaties en de provincie ervaringen uitgewisseld en mogelijkheden voor samenwerking verkend op het vlak van agrarisch natuurbeheer en natuurinclusieve landbouw.

Beloningssysteem voor melkveehouders: Wij zijn actief betrokken bij de uitvoering van het project Duurzaam Boeren Drenthe. In het kader van dit project is in het voorjaar van 2023 een nieuw beloningssysteem voor melkveehouders op basis van KPI's (Kritische Prestatie Indicatoren) gelanceerd, dat tot eind 2024 loopt. 387 Melkveehouders nemen daar aan deel.

Praktijkpilot akkerbouw: In 2024 is ook een grotere praktijkpilot akkerbouw gestart, waaraan ruim 40 akkerbouwers deelnemen. In de pilot zijn akkerbouwers aan de slag met duurzaamheid. Van de provincie Drenthe en ketenpartijen Cosun, Agrifirm, Avebe en leden van Vavi (Vereniging aardappelverwerkende industrie) ontvangen zij een beloning voor deelname. Rabobank belooft via een mogelijke rentekorting. ABN-AMRO onderzoekt nog op welke wijze zij het beste kan bijdragen.

De BBND Academie, het kennisplatform op het vlak van natuurinclusieve landbouw is in 2024 voortgezet. Dit is hét centrale punt waar Drentse boeren kennis opdoen en uitwisselen, studiegroepen vinden en nagaan

welke trainingen, bijeenkomsten, initiatieven en bedrijfsexcursies voor zijn of haar vragen en doelen op het vlak van natuurinclusieve landbouw geschikt zijn. Wij vervullen daarbij de rol als aanjager van de samenwerking. Dit jaar zijn onder meer 15 studiegroepen "Efficiënt met eiwit" met in totaal 155 melkveehouders van start gegaan.

Koolstofboeren: Door het vastleggen van koolstof in bomen kunnen boeren bijdragen aan de vermindering van de CO₂-uitstoot. Maar er is nog weinig ervaring met de inpassing van agroforestry binnen de bedrijfsvoering. Dit geldt zeker voor melkveehouderijbedrijven. In 2022 is in dit kader het PPS-project 'Agroforestry 2022-2025 voor klimaatpositieve zuivel en biodiversiteit' gestart. Dit samenwerkingsproject van onder meer WUR, LTO Noord en noordelijke natuur- en milieufederaties ontwikkelt op agroforestry gebaseerde verdienmodellen voor melkveehouders in Groningen, Fryslân en Drenthe waarmee, naast behoud van inkomen, koolstof wordt vastgelegd en biodiversiteit op het bedrijf wordt vergroot. Resultaat van dit project was dit jaar onder meer de brochure Ontwerpen voor agroforestrysystemen in de melkveehouderij.

Afgelopen jaren zijn diverse Drentse organisaties op verschillende terreinen actief geweest rond het thema agroforestry. Dit jaar hebben we samen met AND, Landschapsbeheer Drenthe, de Vereniging Drentse Voedselbossen en de provincie Drenthe besproken hoe we de kennis rondom agroforestry kunnen bundelen. Dit heeft geresulteerd in het Agroforestry Netwerk Drenthe bestaande uit AND, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Landschapsbeheer Drenthe en de Vereniging Drentse Voedselbossen.

Naast het uitwisselen van kennis, hebben we in juli gezamenlijk een Inspiratiebijeenkomst Agroforestry georganiseerd. Tijdens de inspiratiebijeenkomst heeft de WUR een presentatie gegeven over de generieke agroforestry-ontwerpen voor melkveehouderijbedrijven die in het kader van het PPS-project zijn ontwikkeld. Zie voor de inspiratiebijeenkomst verder het project Plan Boom.

In 2025 wordt het PPS-project 'Agroforestry 2022-2025 voor klimaatpositieve zuivel en biodiversiteit' afgerond en zetten we de samenwerking binnen het Agroforestry Netwerk Drenthe voort.

Boer&Buur met Natuur

Als NMF Drenthe geloven wij dat een natuurinclusieve landbouw bijdraagt aan meer biodiversiteit, een beter klimaat, circulair grondstofgebruik en gezonde voeding. En dat het boeren ook economisch perspectief kan bieden. Met de Drentse Voedselbossencoalitie verbinden we kwekers van bomen, struiken en ander plantmateriaal met groepen die een eigen buurt- of dorpsvoedselbos willen inrichten. Dit doen we in samenwerking met de Vereniging Drentse Voedselbossen, Landschapsbeheer Drenthe, het Drents Voedselbos ontwerperscollectief en een zestal gemeenten. Bij de keuze van kwekers letten we sterk op de teeltmethode: we werken met natuurinclusieve kwekers die veel aandacht aan biodiversiteit en landschap besteden. We stimuleren het gebruik van streekeigen, inheems en autochtoon plantmateriaal waar mogelijk. We ondersteunen de groepen met training en advies en faciliteren de verbinding met de andere coalitiepartners.

In 2024 hebben zich op basis van een algemene informatiebijeenkomst 5 buurt- en dorpsgroepen aangemeld voor de coalitie. Tijdens de startbijeenkomst (eind september) maakten deze groepen kennis met de andere coalitiepartners. In oktober is er een intensief trainingsprogramma van start gegaan. Dit programma bestaat uit 5 praktische trainingsdagen, waarin aandacht wordt besteed aan verschillende onderwerpen om de groepen op weg te helpen, waaronder: een algemene inleiding 'Wat is een Voedselbos', ontwerp je eigen dorps- of buurtvoedselbos, de bodem, voedselbossoorten, hoe organiseer je een voedselbos met de buurt of het dorp? In 2024 vonden de eerste 2 trainingsdagen plaats. De overige drie trainingsdagen staan gepland voor de periode januari-april 2025. De groepen hopen eind 2025 allemaal een start te hebben gemaakt met de aanleg van hun eigen dorps- of buurtvoedselbos. We hopen in 2025 ook weer 5 nieuwe groepen toe te voegen aan de coalitie.

Om meer bekendheid te geven aan voedselbossen speelde acteur Ian Bok vier keer het toneelstuk op locatie 'De Appelboomdroom'. De voedselbossen in Klijndijk en Koekange zorgden voor het mooiste decor en Ian zorgde voor verwondering, verbazing, ontroering en veel lachen. De Appelboomdroom gaat over een groot volwassen voedselbos waarin allerlei vormen van leven op één of andere manier met elkaar verbonden zijn. De organisatie was in handen van de NMF Drenthe en de Vereniging Drentse Voedselbossen. In totaal kwamen 150 mensen op het toneelstuk af.

De Boekweit Proeftuin

Boekweit is een schone teelt, goed voor de bodem en draagt bij aan de biodiversiteit en de landschapskwaliteit. Boekweit vormt daardoor een kansrijk gewas in overgangsbieden grenzend aan natuurgebieden.

Vanuit de Boer Burger Natuur Drenthe (BBND) samenwerking is in februari 2022 het project 'Herintroductie van de teelt van boekweit in Drenthe' gestart. Telers worden ondersteund bij de teelt en er wordt gekeken naar verdere verwerking in de keten.

Om telers meer perspectief te bieden en boekweit als gewas aantrekkelijk te maken is er meer aandacht nodig voor de afzet en opbrengstkant van het gewas. Directe verwerking van de boekweit in de eigen regio is daarbij gewenst. Bovendien is het gewenst dat er meer vraag komt naar Drentse boekweit. Op dit moment komt bijna alle boekweit die in Nederland geconsumeerd wordt nog uit het (verre) buitenland.

Met de boekweit proeftuin zijn we dit jaar gestart met een campagne voor duurzame en lokale landbouw en gezond voedsel, met boekweit als voorbeeldgewas. Uitgangspunt is

Op bezoek bij boer Geert:
een middag over boekweit en
gezondheid voor jong en oud!

dat we deze campagne goed laten zwaluwstaarten met het telersproject, zodat we gezamenlijk de teelt van boekweit in Drenthe naar een hoger niveau kunnen tillen.

Op 10 juli was de lancering van de boekweit proeftuin op de boerderij van boer Kees Sijbenga. Na een pannenkoekenmaaltijd in de schuur, gaf de teler bij zijn veld met strokenteelt uitleg over de boekweitteelt aan de 20 deelnemers. Op 24 augustus was de boekweit proeftuin op bezoek bij boekweitteler Geert Lindenhols. Voor de bijna 100 deelnemers was daar van alles te doen, te leren en te proeven rond het thema boekweit.

De boekweit proeftuin is ook te volgen via een nieuwsbrief. We brachten in 2024 3 nieuwsbrieven uit. Eind december hadden zich hiervoor bijna 240 lezers aangemeld.

De Boekweitcoöperatie: Om de teelt, verwerking en afzet van Drentse boekweit verder te ontwikkelen is in oktober de boekweitcoöperatie opgericht. Het is een multistakeholdercoöperatie, d.w.z. dat niet alleen telers, verwerkers en kapitaalliden lid kunnen worden, maar ook consumenten/burgers die de boekweitteelt een warm hart toedragen.

Om bewoners van Drenthe hiervoor te interesseren hebben we in onze nieuwsbrief van eind december een interview met de voorzitter van de boekweitcoöperatie opgenomen. Het komend jaar wordt dit traject voortgezet.

Met de boekweitcoöperatie willen we samen met boeren, terreinbeherende organisaties, grondeigenaren (inclusief overheden) en consumenten de boekweitteelt en daarmee natuurinclusieve landbouw in Drenthe een impuls geven.

Aan Tafel

Verandering van voedselproductie en consumptiepatronen vormen een belangrijke sleutel en succesfactor op weg naar een meer circulaire en energieneutrale samenleving en naar het herstel van biodiversiteit. De overstap naar duurzame en natuurinclusieve landbouw en gezonder, meer plantaardig en lokaal voedsel vraagt om aanpassing in de hele sector. Dit is niet alleen een opgave voor de landbouw maar des te meer ook voor de samenleving. De kunst is nu daarin gezamenlijk te gaan staan voor nieuwe wegen en oplossingsrichtingen.

In 2024 hebben we tegen deze achtergrond gewerkt aan ons perspectief op het voedsel- en landbouwsysteem van de toekomst. Deze visie zullen we in 2025 vertalen in een *Drentse Voedsel- en Landbouwagenda* waarin we concrete doelen en mijlpalen opnemen voor ons werk van de komende jaren. We kunnen deze agenda alleen succesvol uitrollen als mensen zich ook daadwerkelijk aan deze agenda verbinden. Daarom willen we met de Drentse samenleving in gesprek. Dat doen we in eerste instantie tijdens een bijeenkomst met onze achterban in het eerste kwartaal van 2025. De voorbereidingen hebben we eind 2024 getroffen en de bijeenkomst staat inmiddels gepland voor maart 2025.

5. Groen en soortenrijk Drenthe

Samen met onze partners werken wij aan het herstel van biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit. Dat vraagt om systeemherstel en goede ruimtelijke ontwikkeling en leidt tot een Drenthe met een mooi en herkenbaar landschap gebaseerd op de Drentse kernkwaliteiten, waarin de natuurwaarden tot hun recht komen. Uitdagingen genoeg, maar gelukkig liggen er ook volop kansen en zien we goede voorbeelden.

We werken aan

Een robuust Drents natuurnetwerk, samen met partners

Natuur en milieu een stem geven in ruimtelijke plannen

Inwoners ondersteunen bij participatie en inbreng op plannen in hun omgeving

Een natuurinclusief Drenthe, door inspiratie en activiteiten

Drenthe in verbinding

18

Samenwerkingsverbanden waar we onderdeel van zijn

225

Partners waar we mee samenwerken

40

Vrijwilligers actief in het Drents Omgevingsnetwerk

25

Nieuwe vrijwilligers opgeleid & 2 intervisie bijeenkomsten

Impact

6

Activiteiten met 240 deelnemers

30

Adviezen aan inwoners

17x

Inbreng geleverd bij beleidstrajecten

217.940

Bomen geplant in 4 jaar Plan Boom

UITGELICHT

Campagne Ingezoemd!

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat 'Basiskwaliteit Natuur' en 'natuurinclusief' de basis worden van ruimtelijke ontwikkelingen in Drenthe? Met de campagne Ingezoemd organiseerden we allerlei activiteiten, zoals wijsafaris en fotowedstrijd. In november sloten we de campagne af met een drukbezocht symposium.

UITGELICHT

Drents Omgevingsnetwerk

Het Drents Omgevingsnetwerk is een groep van inmiddels meer dan 40 inwoners die in hun gemeenten werken aan de verbetering van natuur, landschap en milieu door inbreng in gemeentelijke plannen. Dit jaar trairden we 25 nieuwe vrijwilligers.

KERNTAKEN

De Natuur en Milieufederatie Drenthe is de ambassadeur en pleitbezorger voor natuur-, milieu- en landschapsbelangen bij natuur-, ruimtelijk, omgevings- en waterbeleid van provincie, gemeenten en waterschappen. We adviseren, nemen deel aan overlegorganen en projectgroepen en leveren inbreng in planprocessen van provinciaal belang. Wij zijn een gesprekspartner voor plannenmakers en vormen daarbij ook de verbindende schakel tussen overheden, professionele organisaties en bewoners en bewonersgroepen. Wij zorgen voor gevraagd en ongevraagd advies en inbreng bij beleids- en planvorming en -procedures.

Belangenbehartiging en beleidsbeïnvloeding

Inbreng in advies- en overlegorganen: We zijn actief deelnemer aan en leveren inbreng in o.a. de Commissie Landelijk Gebied (CLG), de ambtelijke werkgroep van de CLG en het Overlegorgaan Nationaal Park Drentsche Aa. Dit jaar zijn de CLG en de ambtelijke werkgroep slechts twee keer bijeengewees. Besprekpunten waren onder meer de voorstellen voor algemene regels voor drainage en beregening rond Natura 2000-gebieden en de 2^e fase van het programma Natuur.

Programma Ruimte voor Defensie: In februari hebben wij samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten gereageerd op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor het Programma Ruimte voor Defensie. Uit de NRD bleek dat er 57 behoeften van de krijgsmacht zijn met een ruimtevraag. Een deel daarvan landt mogelijk in Drenthe. In onze zienswijze hebben wij onze zorgen geuit over het feit dat er mogelijk meer gebruik gemaakt gaat worden van de bestaande laagvlieggebieden boven Drenthe, terwijl het laagvliegen met helikopters nu al tot verstoring in Drentse natuurgebieden leidt, zeker in het broedseizoen. Ook hebben wij aangegeven dat er, naast eventuele negatieve effecten van de uitbreiding van oefenterrein De Haar bij Assen, wellicht ook kansen zijn om de uitbreiding van het oefenterrein te combineren met natuurontwikkeling en/of verbetering van de hydrologische situatie in de natuurgebieden Witterveld, Hijkerveld en Drentsche Aa. RTV Drenthe heeft hier vervolgens in een TV-item aandacht aan besteed. Na de zomer kwam Defensie met een kaart met mogelijke locaties voor de uitbreiding van De Haar naar buiten. Daar stonden ook de natuurgebieden Witterveld, Hijkerveld en Groote Zand op. Dit was voor RTV Drenthe opnieuw aanleiding voor een TV-interview.

Eind mei bleek uit de Nota van Antwoord dat Groningen Airport Eelde (GAE) een van de alternatieven was voor het gebruik door F35-jachtvliegtuigen. Omdat wij grote zorgen hebben over de negatieve effecten van de F35 op natuurgebieden en de leefomgeving hebben wij samen met de Natuur en Milieufederatie Groningen, VOLE (Vereniging Omwonenden Luchthaven Eelde) en een groot aantal lokale natuur- en bewonersorganisaties in Groningen en Drenthe een brief aan het ministerie van Defensie gestuurd met aandachtspunten voor de PlanMER. Toen eind van het jaar bleek dat GAE nog steeds in beeld was als uitvalsbasis voor de F35 hebben wij samen met VOLE en natuur- en milieuorganisaties een persbericht uitgebracht waarin wij onze ernstige zorgen hebben geuit. De verwachting is dat medio april 2025 de voorkeurslocaties voor de verschillende ruimtebehoeften van Defensie bekend worden gemaakt in de Ontwerp Nationale Beleidsvisie Nationaal Programma Ruimte voor Defensie.

Vervolg UPDA: Eind 2023 bracht een commissie van deskundigen een advies uit over het vervolg van het Uitvoeringprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa (UPDA). De aanleiding was het te hoge aantal overschrijdingen met bestrijdingsmiddelen bij het innamepunt voor drinkwater. Dit jaar heeft de provincie op basis van dit advies een Plan van aanpak 'Programmatische aanpak vervolg UPDA' opgesteld. Wij hebben hierbij zowel ambtelijk als bestuurlijk inbreng geleverd. Uiteindelijk hebben Gedeputeerde Staten het plan van aanpak op 15 oktober vastgesteld. Dit heeft ertoe bijgedragen dat dit vervolg er is gekomen en een aantal maatregelen in het plan van aanpak scherper is geformuleerd.

De aanpak voor verbetering van de Drentse waterkwaliteit is vervolgens op verzoek van een aantal fracties in Provinciale Staten besproken. In dit kader hebben wij samen met Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer een brief aan de Provinciale Staten gestuurd, waarin wij onder meer hebben gepleit om de mogelijkheden van de Omgevingswet in te zetten om, naast drinkwaterwingebieden, ook andere kwetsbare gebieden zoals woongebieden en natuurgebieden te beschermen via een vorm van zonerings.

Ruimtelijke plannen: Samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten en lokale natuur- en bewonersgroepen dragen wij bij aan een goede ruimtelijke bescherming van de kernkwaliteiten van Drenthe. Deels doen wij dat door middel van reacties en zienswijzen op (ontwerp)-plannen, maar in toenemende mate ook door middel van (het organiseren van) deskundige participatie in een vroeg stadium van ruimtelijke plan- en visievorming.

In 2024 hebben wij in totaal 13 ruimtelijke plannen en vergunningen beoordeeld waar mogelijk natuur- en landschapswaarden in het geding waren. Dit is minder dan voorgaande jaren. Oorzaak vormde het feit dat op 1 januari de Omgevingswet van kracht werd. In het begin van het jaar kwamen er nog wel bestemmingsplannen ter inzage die nog onder de oude Wet ruimtelijke ordening waren voorbereid, maar de rest van het jaar kwamen (bijna) alleen omgevingsvergunningen ter inzage. We hebben uiteindelijk op 12 ontwerpplannen en vergunningen een zienswijze ingediend. Zo hebben we dit jaar bijvoorbeeld gereageerd op de ontwerp Omgevingsvisie Meppel, ontwerpbestemmingsplannen voor de recreatiebedrijven Nolderwoud en Torentjeshoek en ontwerpvergunningen voor een mestloos nabij een natuurgebied van Staatsbosbeheer en een vergistingsinstallatie bij Wezup.

In meerdere gevallen was onze reactie voor het bevoegd gezag aanleiding om aanpassingen of aanvullingen in een plan door te voeren. Bij een aantal plannen is doorwerking van onze adviezen en inspraak nog niet aan te geven, omdat de procedure nog loopt.

Een paar voorbeelden uit ons ruimtelijke werk lichten we hieronder uit:

Bestemmingsplan herziening Lievingerveld

In het verleden zijn wij samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten intensief betrokken geweest bij het opstellen van het bestemmingsplan voor de woonwijk Lievingerveld bij Beilen. Uiteindelijk heeft dit in juli 2018 geresulteerd in de ondertekening van een civielrechtelijke overeenkomst tussen de gemeente en de natuur- en milieuorganisaties. Een van de afspraken in de overeenkomst was dat het noordelijk deel van het beekdal van de Beilerstroom niet zou worden bebouwd en dat dit gedeelte bij de eerstvolgende herziening van het bestemmingsplan zou worden bestemd als Natuur. Bij de herziening van het bestemmingsplan begin dit jaar bleek dit gedeelte echter geen natuurbestemming te hebben. Nadat wij samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten de gemeente hierin een zienswijze op hebben gewezen, is dit gedeelte alsnog bestemd als natuur.

DON Oost en West

In de ontwerp voorkeursbesluiten DON Oost en West is aangegeven welk voorkeurs tracé de provincies Drenthe en Overijssel willen realiseren voor de aanleg van een ondergrondse netwerkkabel. Samen met

Het Drentse Landschap hebben we op beide voorkeurstacés een zienswijze ingediend. Wij hebben vooral onze bezwaren geuit met betrekking tot het voorkeurstacé voor DON West, omdat men deze netwerkkabel via een open ontgraving dwars door het Reestdal wil aanleggen. Wij verwachten dat een open ontgraving grote negatieve effecten op de natuurwaarden van het Reestdal zal hebben. Naar aanleiding van onze zienswijze is inmiddels besloten dat de aanleg voor de NNN-gebieden van het Reestdal plaats zal vinden met een gestuurde boring, waardoor de schade aan het natuurgebied kan worden beperkt.

Samenwerking en netwerken

Wij dragen zorg voor afstemming over en een gecoördineerde inbreng van natuur-, milieu- en landschapsbelangen bij natuur-, ruimtelijk, omgevings- en waterbeleid van provincie, gemeenten en waterschappen.

In dit kader hebben we dit jaar negen keer het provinciaal natuurbeschermingsoverleg georganiseerd. Daarnaast zijn we in juli met het natuurbeschermingsoverleg op fietsexcursie geweest in het Drents-Friese Wold. Naast de Natuur en Milieufederatie Drenthe nemen Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Noord en de provincie aan het overleg deel. Belangrijke terugkerende onderwerpen waren dit jaar het natuurbeleid en ruimtelijke ordening.

Er heeft afstemming plaatsgevonden over onze inbreng bij het vervolg van het Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG), het provinciaal grondbeleid, de Landschapsecologische Systeem Analyses (LESA's) en de uitvoering van het Programma Natuurlijk Platteland en de Drentse Bomen- en Bossenstrategie.

Verder zijn dit jaar in het overleg onder meer de woningbouwplannen bij Beilen, het Programma Ruimte voor Defensie en de plannen voor windturbines bij Ruinerwold en Meppel aan de orde geweest. Dit heeft geleid tot overeenstemming over en stroomlijning van gezamenlijke acties en reacties op de plannen.

Daarnaast hebben wij twaalf keer een afstemmingsoverleg met de directeurs van Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer georganiseerd en vijf keer met ook de directeurs van IVN Noord en Landschapsbeheer Drenthe erbij. In februari hebben de 6 organisaties meerjarige samenwerkingsovereenkomsten getekend.

Verder heeft vier keer een bestuurlijk overleg plaatsgevonden met de gedeputeerde natuur en de directeurs van Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de Natuur en Milieufederatie Drenthe.

PROJECTEN

De Kracht van Drenthe

Er komt een aantal grote opgaven op Drenthe af: klimaat en water, stikstof en landbouwtransitie, behoud en versterking van de biodiversiteit en de woonopgave. Dit alles komt in de regio en ruimte samen en biedt op basis van een gecombineerde aanpak veel uitdagingen en kansen. De Drentse natuur- en milieuorganisaties zijn op veel terreinen intensief betrokken bij deze afzonderlijke opgaven en werken hierbij nauw samen.

In januari hebben we samen met Het Drentse Landschap en Natuurmonumenten een brief aan Provinciale Staten gestuurd met essentiële randvoorwaarden en uitgangspunten voor het vervolgproces van het Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG). Na instemming van Provinciale Staten met het vervolgproces heeft de provincie dit jaar verder gewerkt aan de uitvoering van de Maatregelpakketten, het vervolg van het DPLG en de Koersnotitie Landbouw. Via de sectortafel Natuur, het ambtelijk en bestuurlijk overleg hebben wij daarbij onze inbreng geleverd. Ook hebben wij deelgenomen aan een tweetal verdiepingssessies 'Versterken relatie

landbouw en natuur' ten behoeve van de Koersnotitie Landbouw. Gedeputeerde Staten hebben de Koersnotitie Landbouw in oktober vastgesteld.

Daarnaast is de provincie dit jaar gestart met de herziening van de Omgevingsvisie. Wij hebben inbreng geleverd bij de Contournota Omgevingsvisie 'Horizon van Drenthe'. Provinciale Staten hebben de Contournota in december vastgesteld.

Het realiseren van een klimaatbestendig watersysteem is een van de grotere opgaven in Drenthe en vraagt om een Drenthe-brede samenwerking in het waterbeheer. In dit kader is het Drents Water Overleg dit jaar drie keer bijeen geweest. Daarbij zijn onder meer de mogelijkheden van 'water, bodem en ondergrond sturend' besproken. Ook was de omvorming van het Drents Water Overleg (DWO) tot Kennisnetwerk Water Drenthe onderwerp van gesprek. Verder hebben we met de WMD en de natuurorganisaties de mogelijkheden voor samenwerking op het vlak van drinkwaterwinning en natuurontwikkeling verkend.

Afgelopen jaar hebben wij samen met Marketing Drenthe, Recreatieschap Drenthe, ANWB, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en de provincie de mogelijkheden voor samenwerking tussen de natuur- en recreatiesector verkend. Dit heeft geresulteerd in een Samenwerkingsagenda natuur en recreatie waarin op een aantal thema's, zoals de ontwikkeling van recreatiebedrijven in (de nabijheid van) natuurgebieden en natuurinclusief ondernemen op recreatiebedrijven vervolgacties zijn benoemd. In 2025 gaan we aan de slag met de uitvoering van de samenwerkingsagenda.

Tenslotte hebben we in de Statencommissie van 23 oktober samen met de natuurorganisaties aan alle Statenfracties een knapzakje aangeboden met daarin onder meer een speciale nieuwsbrief De Kracht van Drenthe. Daarin bieden we Statenleden allerlei mogelijkheden voor werkbezoeken en activiteiten ter ondersteuning van hun Statenwerk.

Steunpunt groen en ruimte

Met het Steunpunt Groen en Ruimte brengen wij lokale groepen en inwoners in positie om effectief invloed te kunnen uitoefenen op nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in hun leefomgeving. Via het Steunpunt Groene Ruimte hebben zij toegang tot relevante informatie over beleid, wetgeving, (financiële) regelingen en procedures op het vlak van natuur en omgevingskwaliteit en mogelijkheden om invloed uit te oefenen. Ook bieden wij ondersteuning en advies.

Drents Omgevingsnetwerk: In 2023 hebben wij het Drents Omgevingsnetwerk opgezet. Het netwerk is gericht op tijdige en deskundige inbreng in gemeentelijke omgevingsplannen en -besluiten door lokaal betrokken mensen. Het netwerk biedt een plek waar de leden met en van elkaar leren om hun inbreng en invloed te vergroten en versterken. De leden van het netwerk hebben verschillende, elkaar aanvullende achtergronden, expertise en ervaringen. In 2024 hebben wij het netwerk verder versterkt. Er is een nieuwe groep van 25 vrijwilligers getraind waarmee het aantal leden van het netwerk nu op 40 ligt. De training Omgevingswet en Participatie bestond uit twee dagdelen. Daarnaast zijn er twee intervisiebijeenkomsten geweest waar leden recente ontwikkelingen bespreken, ervaringen uitwisselen en elkaar tips en tricks meegeven. Tijdens elke bijeenkomst wordt dieper op een specifiek thema ingegaan. Dit jaar waren dat Woningbouw en de Provinciale Omgevingsvisie. De leden van het netwerk weten elkaar inmiddels ook op lokaal niveau te vinden.

Zo hebben de leden in de gemeente Aa en Hunze regelmatig overleg om de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de gemeentegrenzen nauwlettend in de gaten te houden. Op deze manier geven wij natuur- en landschapswaarden een stem bij visie- en planvorming rond de ruimtelijke opgaven waar we in Drenthe voor staan.

Natuurinclusief Drenthe en Campagne basiskwaliteit natuur

Campagne Ingezoemd: De provincie Drenthe zet zich in voor een natuurinclusief Drenthe, een gezonde natuur. De basiskwaliteit natuur (BKN) is daarbij niet alleen het wenkend perspectief, de BKN kan ook de inspirerende onderlegger gaan vormen voor alle ruimtelijke ontwikkelingen in Drenthe. De begrippen natuurinclusief en basiskwaliteit natuur zijn nu nog geen gemeengoed. In 2024 hebben we daarom samen met Landschapsbeheer Drenthe, IVN en de provincie de campagne Ingezoemd georganiseerd.

Op 17 mei is de campagne gelanceerd met de fotowedstrijd 'Natuur in mijn straat'. De winnaar is op 20 juni, in Hoogeveen samen met burens, vrienden en kennissen, beloond met een wijkssafari-feestje. Daarna zijn in Meppel, Beilen, Emmen en Assen wijkssafari's georganiseerd. Ook is de 'Natuur dichtbij bingokaart' ontwikkeld, zodat mensen zelf in hun eigen omgeving de natuur kunnen ontdekken. ROEG! heeft in het kader van Ingezoemd in augustus het thema Hittestress en in september het thema Water uitgelicht.

Ook zijn de 'Vergroen je tuin' borden met ansichtkaarten, die we in 2023 ontwikkelden, dit jaar de provincie ingegaan. Op 22 april is het eerste bord feestelijk onthuld in de bibliotheek van Hoogeveen. Elke gemeente bepaalde vervolgens zelf hoe haar bord de betreffende gemeente heeft rondgereisd.

Symposium Samen werken aan Natuurinclusief Drenthe: Ingezoemd is op 20 november in De Tamboer afgesloten met het symposium Samen werken aan Natuurinclusief Drenthe. Ruim 100 ambtenaren, bestuurders, bedrijven en bewoners kregen via inleidingen en workshops een beeld van hoe woningbouw, bedrijventerreinen, recreatie en zorg voor gezondheid perfect samen kunnen gaan met meer ruimte voor natuur.

Provinciaal bermberaad: Dit jaar hebben wij twee keer deelgenomen aan het provinciaal Bermberaad. Eind 2018 spraken Drentse gemeenten, waterschappen en de provincie af om via ecologisch beheer bloeiende, soortenrijke bermen en oevers te realiseren. Op 22 mei hebben we in dit kader samen met de provincie een persbericht naar buiten gebracht waarin de gemeente Hoogeveen is uitgeroepen tot beste bermbeheerder van Drenthe. Op onze site Heel Drenthe Zoemt is in beeld gebracht hoe Drentse gemeenten, waterschappen en de provincie hun bermen en oevers beheren. Daaruit blijkt dat ecologisch beheer steeds meer terrein wint.

Dorpenaanpak Drentsche Aa: In de periode 2021-2023 hebben de NMF Drenthe, Landschapsbeheer Drenthe en de BOKD onder de noemen Kwaliteitsimpuls Nationaal Park Drentsche Aa een start gemaakt met het geven van invulling aan de Standaard voor Nationale Parken Nieuwe Stijl. Samen hebben wij vanuit twee projectonderdelen gewerkt aan het vergroten van de betrokkenheid en inzet van bewoners in het gebied bij

de natuur en het landschap in hun directe leefomgeving in combinatie met de opgaven vanuit de energietransitie.

In 2024 is de ondersteuning van het dorpennetwerk voortgezet. Hierbij is de aandacht vooral gericht geweest op de ondersteuning van vijf dorpen bij het realiseren van hun zogenaamde 'ambitiedocumenten'. Een ander belangrijk onderdeel van de samenwerking is het uitwisselen en delen van kennis en ervaringen tussen groepen in de regio. Hiervoor zijn in 2024 de eerste voorbereidingen getroffen. Op 7 februari 2025 zal de eerste inspiratiedag voor groepen en inwoners van het gebied en geïnteresseerden van daarbuiten plaatsvinden rond het thema De Waarde van Water en de gevolgen van klimaatverandering.

Plan Boom: Bosuitbreiding en de aanplant van meer bomen dragen bij aan het realiseren van de klimaatdoelen, biodiversiteit en een mooiere en gezondere leefomgeving. In Drenthe willen we de aanplant van bomen combineren met de transitie naar natuurinclusieve landbouw en landschapsherstel. Samen met Landschapsbeheer Drenthe en Het Drentse Landschap hebben wij de afgelopen jaren uitvoering gegeven aan Plan Boom. Het landelijk project Plan Boom is op 31 maart 2024 formeel afgerond. Uiteindelijk zijn in Drenthe in het kader van Plan Boom de afgelopen 4 jaar bijna 218.000 bomen aangeplant.

Ons samenwerkingsproject met Landschapsbeheer Drenthe 'Investeren in landschapselementen in Drenthe 2022-2024' liep nog tot het eind van het jaar. In het najaar hebben 26 particuliere grond- en erfeigenaren en agrariërs in het kader van dit project bijna 5.000 bomen aangeplant.

Het boomplatform www.planteenboomdrenthe.nl was het hele jaar online. Dit is dé plek waar particulieren, groepen, scholen en bedrijven alle informatie, initiatieven, financieringsmogelijkheden en inspiratie kunnen vinden voor het planten van bomen in Drenthe. Ook in 2025 blijft het boomplatform online. Daarnaast willen we ons de komende jaren specifiek richten op agroforestry. We zetten daarvoor de samenwerking binnen het Agroforestry Netwerk Drenthe voort.

6. Organisatie en Financiën

In de voorgaande hoofdstukken heeft u kunnen lezen welke activiteiten we in 2024 hebben uitgevoerd en welke resultaten zijn bereikt. Dit hoofdstuk richt zich op de ontwikkeling in de organisatie en de financiën.

Met het team en alle samenwerkingspartners is er op al onze hoofdthema's veel werk verzet waar wij met trots en voldoening op terugkijken. Ook financieel sluiten we het jaar goed af.

In 2024 hadden we als organisatie te maken met een zeer dynamische en sterk veranderende omgeving. Met een projectmatige aanpak en gemotiveerde inzet is het gelukt om een groot deel van de geplande en begrote activiteiten uit te voeren.

Een belangrijke ontwikkeling binnen de organisatie betrof de doorontwikkeling van het Drents Energie Loket (DEL). De Natuur en Milieufederatie Drenthe was 10 jaar geleden de mede-initiatiefnemer van het loket en faciliteerde sindsdien de uitvoering van het programma dat tot stand komt in samenwerking met de provincie en de Drentse gemeenten. Eind 2024 is de uitvoering van het DEL overgedragen aan de provincie Drenthe. Om deze overgang in goed overleg, met alle zorgvuldigheid voor personeel en met behoud van de waarde van het DEL te doorlopen was veel tijd en inzet nodig. De overgang en het daarmee gepaard gaande vertrek van een aantal gewaardeerde collega's, laat vanzelfsprekend een gat in de organisatie achter. Niet alleen qua personele bezetting en dynamiek, maar ook in de bedrijfsvoering en financiën. Tegelijk geeft dit ook weer nieuwe mogelijkheden en uitdagingen die we de komende tijd ter hand zullen nemen. Met het Drents Natuur- en Milieuportaai zullen wij inwoners van Drenthe, individueel of als groep, blijven ondersteunen bij het realiseren van hun duurzaamheidsambities.

In 2024 hebben we een start gemaakt met een herziening van onze beleidsvisie. De veranderende context vraagt om aanpassing van onze beleidsdoelen en onze uitvoeringsagenda van de komende 5 jaar. Dit proces zal in 2025 afgerond worden. Bij dit proces betrekken we onze belangrijkste partners en onze achterban.

In het kader van de organisatieontwikkeling hebben we in 2024 aandacht besteed aan de ontwikkeling en de invulling van persoonlijk leiderschap. In 2025 zullen we hier een vervolgstap in zetten. Na de investeringen in nieuwe ICT-voorzieningen en systeembeheer in 2023 zijn we in 2024 op het gebied van interne samenwerking en projectmanagement nog meer gebruik gaan maken van MS-Teams.

De nieuwe regeling voor de gesprekscyclus en het persoonlijke scholings- en ontwikkelbudget waarbij het initiatief en de verantwoordelijkheid meer bij de medewerkers zijn komen te liggen is als positief ervaren. Wij sluiten hiermee beter aan bij de algemenere ontwikkeling in personeelsbeleid en de wensen van deze tijd. Scholing vraagt hierbij nog wel aandacht.

Voor ons blijft het in deze tijden de kunst om voldoende gekwalificeerde medewerkers aan boord te hebben voor de opgaven die er liggen. We blijven daarom investeren om een aantrekkelijke organisatie te blijven.

Het is fijn om te merken dat de belangstelling voor juist dit werk nog steeds groot is en dat er voldoende animo is voor onze organisatie. Wij merken dat 'zingeving' voor veel mensen weer een belangrijke rol speelt bij de keuze voor een volgende stap in de carrière. De keuze voor een maatschappelijke organisatie, zoals de NMF Drenthe, komt daarmee voor meer mensen in beeld.

In 2023 hebben we een start gemaakt met een nieuwe communicatieaanpak, waarmee we verdere verbinding en verjonging van onze achterban nastreven. Deze richting hebben we in 2024 voortgezet. We

hebben de aansluitingsovereenkomst voor aangesloten organisaties vernieuwd, de lijst van aangesloten organisaties geactualiseerd en er hebben zich het afgelopen jaar drie nieuwe organisaties aangesloten.

Financieel verslag

Onze begroting van 2024 is oorspronkelijk vastgesteld op 7 december 2023 en herzien op 25 april 2024. De begroting is aangepast omdat een grote verlaging van de omzet was voorzien als gevolg van aanpassingen van de activiteiten die de Natuur en Milieufederatie Drenthe uitvoert voor het Drents Energieloket. In verband met de gewenste doorontwikkeling gaven de betrokken overheden eind 2023 aan te willen toewerken naar een snelle overdracht van dit werk naar een nieuwe uitvoeringsorganisatie. Dit bracht voor ons grote financiële onzekerheden met zich mee. De verdere planning van deze overdracht en de uitvoeringsdata waren vooraf niet bekend en zijn gedurende het jaar diverse malen gewijzigd. Dat maakte het opstellen en bijstellen van de begroting in 2024 ook lastiger dan normaal en verklaart ook het – ten opzichte van eerdere jaren – wat grotere verschil tussen het begrote en gerealiseerde bedrag. Uiteindelijk is er sprake van een overgangsjaar waarbij de uitvoering van het loketwerk eind december is verhuisd van onze organisatie naar de provincie Drenthe.

We verwachten het boekjaar 2024 af te sluiten met een positief resultaat van € 34.906,--. De totale exploitatie-uitgaven vielen in 2024 binnen de vastgestelde begroting. De directe projectkosten waren hoger dan begroot, waardoor de totale projectomzet hoger was. Dit heeft vooral te maken met onze rol als penvoerder in diverse samenwerkingsprojecten. De kosten van onze projectpartners en de baten die we hiervoor ontvangen worden zichtbaar in onze omzet. Dit onderdeel van onze begroting heeft geen grote invloed op onze exploitatie, maar is als begrotingspost wat lastiger in te schatten.

Inzet over de verschillende werkvelden

Onze totale omzet en output in uren hebben we conform de begroting kunnen realiseren. We zijn in onze herziene begroting uitgegaan van 11.477 uren aan output. We zijn op 12.134 uren uitgekomen. We zien een aantal verschuivingen van de inzet binnen de werkvelden waarop we actief zijn.

Met name de inzet op het werkveld *Energie- en Klimaatneutraal* is in de herziene begroting lager dan oorspronkelijk begroot, onder meer als gevolg van de voorbereidingen van de overgang van het Drents Energieloket naar de provincie. Vervolgens hebben we bij de uitvoering de inzet voor dit werk weer naar boven bijgesteld i.v.m. de langere duur van de overdracht van het loket.

In het werkveld *Groen en soortenrijk* zien we een lagere omzet dan begroot. Dit heeft o.a. te maken met het uitblijven van vervolgactiviteiten rond het programma landelijk gebied en daaraan gekoppelde financiering.

Voor het overige hebben we ons werk behoorlijk conform de begroting en herziene begroting kunnen uitvoeren en op wijzigingen tijdig bijgestuurd.

Verantwoording activiteiten financieel

Totaal per thema	Uitgaven		Inkomsten	
	Totale kosten herziene begroting	Totaal kosten gerealiseerd	Totaal inkomsten herziene begroting	Totaal inkomsten gerealiseerd
	euro		euro	
Drentse duurzaamheidsbeweging				
Kerntaken	99.875	105.935	99.875	107.657
Projecten	54.500	45.069	54.500	45.142
Totaal Drentse duurzaamheidsbeweging	154.375	151.004	154.375	152.799
Energie en klimaatneutraal Drenthe				
Kerntaken	51.750	46.969	51.750	46.475
Projecten	660.030	814.725	660.030	814.530
Totaal Energie en klimaatneutraal Drenthe	711.780	861.694	711.780	861.005
Drentse voetafdruk/circulair Drenthe				
Kerntaken	53.750	56.172	53.750	55.250
Projecten	402.563	382.001	402.563	359.722
Totaal Circulair Drenthe	456.313	438.173	456.313	414.972
Groen en soortenrijk Drenthe				
Kerntaken	78.000	67.245	78.000	68.000
Projecten	180.250	164.292	180.250	162.909
Totaal Groen en soortenrijk Drenthe	258.250	231.537	258.250	230.909
Exploitatie, o.a. doorbelastingsverschillen		16.605-		41.024
Totaal	1.580.717	1.665.803	1.580.717	1.700.709
Totale inkomsten gerealiseerd				
Totale uitgaven gerealiseerd				
Resultaat				

Noot: in de bovenstaande tabel zijn de totale kosten gepresenteerd op basis van het begrote uurtarief. In onze jaarrekening presenteren wij deze kosten op basis van het gerealiseerde uurtarief, waardoor er geen sprake meer is van 'doorbelastingsverschillen'. Het resultaat in deze tabel is vanzelfsprekend hetzelfde als het resultaat in de jaarrekening. Van de jaarrekening is hieronder staat van baten en lasten opgenomen.

Staat van baten en lasten over 2024				
		Werkelijk 2024 Euro	Begroting 2024 Euro	Werkelijk 2023 Euro
Baten	8			
* Baten van particulieren		1.000	1.000	-
* Baten van bedrijven		5.977	10.000	-
* Baten van loterijorganisaties		-	-	-
* Baten van subsidies van overheden		1.125.798	965.095	1.162.024
* Baten van verbonden organisaties zonder winststreven		476.297	320.000	323.390
* Baten van andere organisaties zonder winststreven		80.481	235.000	305.116
Som van de geworven baten		1.689.553	1.531.095	1.790.530
* Baten als tegenprestatie voor de levering van producten of diensten		-	-	-
* Overige baten		11.156	15.718	1.432
Som van de baten		1.700.709	1.546.813	1.791.962
Lasten	9			
<i>Besteed aan doelstellingen</i>				
* Uitvoeringskosten maatschappelijke beweging / communicatie		144.595	154.281	171.858
* Uitvoeringskosten Klimaat- en energieneutraal Drenthe		882.828	711.408	1.121.531
* Uitvoeringskosten Circulair Drenthe		419.714	456.050	197.019
* Uitvoeringskosten Groen en soortenrijk Drenthe		221.784	258.079	299.825
Som van uitvoeringskosten		1.668.921	1.579.818	1.790.233
<i>Wervingskosten</i>		-	-	-
<i>Kosten beheer en administratie¹</i>		-	-	-
Som van de lasten		1.668.921	1.579.818	1.790.233
* Financiële baten		5.351	-	3.142
* Financiële lasten		2.233	900	2.146
<i>Saldo voor financiële baten en lasten</i>		3.118-	900	996-
Totaal lasten conform resultatenrekening		1.665.803	1.580.718	1.789.237
Saldo van baten en lasten		34.906	33.905-	2.725
De bestemming van het resultaat is als volgt:				
* Continuïteitsreserve		34.906		2.725
		34.906	33.905-	2.725
¹ De provinciale milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van Goede Doelen Nederland (voorheen VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten toegerekend aan de doelstellingen.				

Stichtingsraad, directie en medewerkers in 2024

Binnen de stichting Natuur en Milieufederatie Drenthe is de functie toezicht houden gescheiden van de functie besturen. Deze scheiding van functies is statutair vastgelegd.

De statuten zijn bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe op te vragen (telefonisch 0592-311150) of via de e-mail: info@nmfdrenthe.nl of te downloaden van onze website: www.nmfdrenthe.nl.

Directie (functie besturen)

De directeur-bestuurder van de Natuur en Milieufederatie Drenthe is Reinder Hoekstra.

Stichtingsraad (functie toezicht houden)

- Herman Brink
- Rein Munniksmä
- Ineke Noordhoff, voorzitter
- Jan Grotenhuis
- Jacomijn Pluimers
- Peter Zwiers, vanaf 2 september 2024
- Naomi Boer, vanaf 26 september 2024

Leden van de Stichtingsraad worden bij coöptatie benoemd voor een zittingsduur van 4 jaar en zijn tweemaal herbenoembaar. Op onze website is meer informatie te vinden over de leden van de Stichtingsraad. Ze stellen zich voor en vertellen ook wat hen motiveert om bij te dragen aan ons werk.

De Stichtingsraad heeft in 2024 negen keer vergaderd. Daarbij zijn formele zaken zoals begroting, werkplan, jaarrekening besproken en getoetst. Verder kwamen onder meer de volgende onderwerpen aan de orde: het Drents Programma Landelijk Gebied, bollenteelt en input voor de beleidsvisie.

Een delegatie van de Stichtingsraad heeft daarnaast samen met de directeur een overleg gehad met de toezichthouders en directies van de Natuur en Milieufederatie Groningen en de Friese Milieufederatie. Dit overleg was vooral bedoeld voor onderlinge kennismaking, van elkaar leren en inventariseren waar we elkaar mogelijk kunnen versterken.

Leden van de Stichtingsraad waren in 2024 ook aanwezig bij en hebben bijgedragen aan diverse activiteiten, waaronder de algemene vergadering van aangesloten organisaties en de themabijeenkomst *Bomen, Boeren en Biodiversiteit*.

Ook de doorontwikkeling van het Drents Energieloket en de gevolgen daarvan voor de organisatie hebben in 2024 extra aandacht en inzet van de Stichtingsraad gevraagd.

Nevenfuncties

Directeur-bestuurder

Naam	Nevenfunctie
Reinder Hoekstra	lid van de Commissie Landelijk Gebied Drenthe lid van Overlegorgaan Drentsche Aa

Stichtingsraad

Naam	Nevenfunctie
Herman Brink	- Interim manager directie Kennis & expertise Staatsbosbeheer tot 18-9-2024 - Voorzitter GroenLinks afdeling Midden-Drenthe - Voorzitter Beoordelingscommissie Duurzaamheid gemeente Westerwolde - Lid van het bestuur van de Faunabeheereenheid Overijssel - Lid van het bestuur van de stichting behoud Drentse Schaapskudden - Voorzitter Stichting Kyllotsbos
Rein Munnikma	- Voorzitter Claas van Gorcumfonds tot 22-10-2024 - Voorzitter van de Maatschappelijke adviesraad van de provinciale eenheid Drenthe van Staatsbosbeheer - voorzitter van het bestuur van het Gebiedsfonds Oostermoer
Jan Grotenhuis	- Adviseur Jeneverbesgilde - Lid Wetenschappelijke Advies Commissie van de stichting het Drentse Landschap - Bestuurslid Stichting Drents Agrarisch Erfgoed - jurylid van de Groene Anjerprijs Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe
Ineke Noordhoff	- Lid Bestuur Gebiedsfonds Drentsche Aa - Bestuurslid Vereniging Dorpsbelangen Midlaren - Rijksbestuurder Groninger Archieven - Redactielid Groninger Bodembeweging
Jacomijn Pluimers	- Senior projectleider natuurinclusieve landbouw bij BoerenNatuur Groningen West - Coördinator van de dorpsboomgaard in Diever - Bezig met opzetten agro-forestrybedrijf samen met anderen - Mede initiatiefnemer van het Agroforestry Netwerk Drenthe (in oprichting)
Naomi Boer	Geen
Peter Zwiers	- Programmamanager Sterk Techniekonderwijs Zuidoost-Groningen bij stichting Trivium - Programmamanager Sterk Techniekonderwijs Midden-Groningen/ Veendam (gedetacheerd) - Kwartiermaker Techkwadraat regio Zuidoost-Groningen en Midden-Groningen / Veendam - Lid Raad van Toezicht ZO-Groningen - Eigenaar Postzegelhandel Zwiers - Voorzitter stichting 200 Jaar Nieuw-Buinen

Medewerkers

- Judith van den Berg, Ontwikkelaar Mooi, Natuurlijk en Voedzaam Drenthe
- Remco Mur, Adjunct-directeur & Ontwikkelaar Mooi Drenthe
- Fabian de Wolf, Adviseur Drents Energieloket
- Emile Suringar, Ontwikkelaar Circulaire Economie tot (tot 1 december 2024)
- Sanne Vellinga, Projectmedewerker communicatie
- Jelte Sikkema, Adviseur Drents Energieloket
- Jorine van Nifterik, Projectmedewerker communicatie
- Peter Mol, Aanjager Lokale Energietransitie
- Jannetje Kolijn, Ontwikkelaar Energie / Klimaat
- Stefan van der Borgh, Projectmedewerker (tot 1 februari 2024)
- Geke Horlings, Hoofd Bedrijfsvoering en secretariaat
- Marja de Boer, Medewerker Secretariaat en Administratie
- Esther de Jong, Medewerker Secretariaat en Projectondersteuner Drents Energieloket
- Elzemiek Zinkstok, Communicatieadviseur (vanaf 8 januari 2024)
- Rens Meijberg, Projectmedewerker communicatie (vanaf 1 juni 2024)
- Martine Zeevaart, Projectmedewerker duurzame bewonersinitiatieven (vanaf 19 augustus 2024)

De functies, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de medewerkers in dienst van de Natuur en Milieufederatie Drenthe zijn vastgelegd in een functieboek en de individuele functiebeschrijvingen.

Bezoldiging en vergoedingenbeleid

De Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft een arbeidsvoorwaardenbeleid dat zoveel mogelijk gerelateerd is aan het arbeidsvoorwaardenbeleid van de provincie Drenthe. Dit geldt ook voor de bezoldiging van de directeur-bestuurder. De bezoldiging van de directie wordt gespecificeerd in de jaarrekening.

De Stichtingsraad van de Natuur en Milieufederatie Drenthe heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het beleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie van het beleid was in 2017. De bezoldiging van de directie wordt jaarlijks getoetst op de normen die van toepassing zijn.

Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning volgt de Natuur en Milieufederatie Drenthe de *Regeling beloning directeuren van goede doelenorganisaties* (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen.

De bezoldiging van de directie in 2024 valt binnen de gestelde maxima van deze regeling.

De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening opgenomen in de toelichting op de staat van baten en lasten. Daarbij wordt ook uitgelegd hoe de regeling is toegepast. In de jaarrekening wordt daarnaast inzichtelijk gemaakt op welke manier onze organisatie voldoet aan de [Wet Normering Topinkomens](#).

De leden van de Stichtingsraad ontvangen geen bezoldiging. Ze ontvangen alleen een zeer beperkte vergoeding voor gemaakte onkosten (op declaratiebasis).

Risicomanagement

Praktische risico's op het gebied van de normale bedrijfsprocessen van een organisatie als de onze zijn geïnventariseerd (bijv. ziekteverzuim, schade aan bedrijfsmiddelen en de staat van onderhoud van het bedrijfspand). Bij het vaststellen van risico's geven we aan welke maatregelen we nemen om deze risico's weg te nemen of de negatieve gevolgen daarvan te beperken.

Waar nodig en mogelijk zijn verzekeringen afgesloten. Voor het (achterstallig) onderhoud van het bedrijfspand is een financiële voorziening opgenomen.

Tijdens de management overleggen komen organisatorische zaken en eventuele (nieuwe) risico's die zich voordoen als vast agendapunt aan de orde. Ook in de Stichtingsraadsvergaderingen worden eventuele risico's die invloed hebben op de kwaliteit en continuïteit van het werk besproken.

In 2024 zijn de risico's op diverse terreinen door het management opnieuw geïnventariseerd en besproken met de Stichtingsraad. Op basis daarvan zijn actiepunten vastgesteld en geactualiseerd. Daarbij kwamen onder meer aan de orde: cybersecurity, financiën en personeelsbeleid. Deze actualisatie heeft niet geleid tot aanpassing van het streefbedrag van de continuïteitsreserve.

De Natuur en Milieufederatie Drenthe beschikt over een continuïteitsreserve om risico's en financiële tegenvallers te kunnen opvangen.

De omzet van onze activiteiten is in 2024 licht gedaald en we gaan op dit moment uit van een stabiele omvang van de organisatie met in komende jaren een lichte groei op basis van inflatie. Op grond van de risico-inventarisatie en deze uitgangspunten hebben we besloten het streefbedrag van de continuïteitsreserve te handhaven op het in 2023 vastgestelde bedrag.

Voor de continuïteitsreserve gelden volgende bedragen:

- streefbedrag: € 700.000,--
- als maximum: 1,5 maal de kosten van de werkorganisatie.

Aan het eind van het boekjaar 2024 bedraagt de continuïteitsreserve € 297.877.

Meer informatie over de continuïteitsreserve is terug te vinden in onze jaarrekening 2024.

Gedragscodes

De Natuur en Milieufederatie Drenthe onderschrijft de volgende gedragscodes:

- De principes van de Code Goed Bestuur; die zijn geïntegreerd in de Erkenningregeling Goede Doelen
- Professionele gedragscode Natuur en Milieufederaties
- Gedragscode gegevensbescherming Natuur en Milieufederaties
- Gedragscode integriteit

Belanghebbenden

De Natuur en Milieufederatie Drenthe ondersteunt mensen, die zich actief inzetten voor hun eigen leefomgeving. Zij vervult de functie van ondersteuner, vraagbaak, aanspreekpunt en verbinder van lokale activiteiten in Drenthe. Zij beschikt daarvoor over een breed netwerk aan contacten, die bij deze ondersteuning van dienst kunnen zijn.

Gerelateerd aan de doelstelling van de Natuur en Milieufederatie Drenthe zijn belanghebbenden:

1. plaatselijke groepen en individuen, al dan niet aangesloten, die zich inzetten voor natuur, milieu en landschap in Drenthe

2. beleidsmakers en beslissers in openbaar bestuur en bedrijfsleven, die invloed uitoefenen op het terrein van natuur, milieu en landschap in Drenthe
3. samenwerkingspartners, zoals Natuurmonumenten, Drents Landschap, Staatsbosbeheer, LTO, Drentse Energie Organisatie, Drentse KEI, energiebedrijven, provincie Drenthe en Drentse gemeenten
4. inwoners en bezoekers van de provincie Drenthe.

Mogelijkheden inbreng belanghebbenden

Eenieder is vrij om inbreng te leveren en te reageren op onze activiteiten en het te voeren of gevoerde strategische en inhoudelijke beleid.

Meningen, opvattingen of reacties worden zeer op prijs gesteld en worden in de reguliere werkprocessen van beleidsvorming en uitvoering meegenomen.

Tot slot bestaat er voor belanghebbenden de mogelijkheid om een klacht in te dienen bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe, als zij het bijvoorbeeld niet eens zijn met de uitvoering van activiteiten of constateren dat er sprake is van inconsistentie van beleid. Voor een correcte verwerking van de klachten is de *Klachtenprocedure Milieufederatie Drenthe* vastgesteld.

De volledige tekst van de klachtenprocedure is bij de Natuur en Milieufederatie Drenthe op te vragen. In 2024 is één klacht afgehandeld die eind 2023 bij ons is binnengekomen.

Integriteit

In 2019 heeft de Natuur en Milieufederatie Drenthe de gedragscode Integriteit vastgesteld.

Daarin hebben we principes en afspraken vastgelegd over o.a. voorkomen en tegengaan van fraude, intimidatie en oneerlijk gedrag. Doel van de gedragscode is dat ook voor onze omgeving duidelijk is waar we voor staan en wat er van onze medewerkers verwacht mag worden.

Het integriteitsbeleid vraagt om structurele inbedding binnen onze organisatie. Hieraan blijven we aandacht besteden. Een actualisering van het integriteitsbeleid vindt in 2025 plaats, onder meer door de actualisatie van de voorwaarden die het CBF stelt.

Voor medewerkers en vrijwilligers van de Natuur en Milieufederatie Drenthe is er een externe vertrouwenspersoon en de informatie hierover is binnen de organisatie bekend gemaakt. Over 2024 heeft de externe vertrouwenspersoon verslag uitgebracht. Er zijn door de medewerkers geen integriteitsmeldingen gedaan.

Ook personen buiten de organisatie kunnen op een veilige en laagdrempelige manier schendingen van integer gedrag kunnen melden. Contactgegevens van de interne vertrouwenspersoon integriteit zijn op de website geplaatst.

In 2024 zijn geen schendingen van het integriteitsbeleid gemeld.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Waar het gaat om maatschappelijk verantwoord ondernemen richten wij ons vooral op de impact van onze bedrijfsprocessen op onze leefomgeving. We willen die steeds meer verduurzamen door o.a.:

- het energieverbruik binnen ons kantoor verder te verlagen en zelf duurzame energie op te wekken
- minder papier te gebruiken
- medewerkers te stimuleren om op de fiets of met het openbaar vervoer te reizen
- duurzaam in te kopen; biologische en/of vegetarische catering
- afval te scheiden.

Vooruitblik 2025

Er is in de wereld, Europa en Nederland sprake van toenemende onrust en spanningen. Deze zijn ook merkbaar in en hebben weerslag op Drenthe. Concreet uit zich dat in plannen voor uitbreiding van Defensie activiteiten in onze provincie. Ook de politiek-bestuurlijke omgeving is momenteel onrustig. Tegelijk zien we dat de duurzaamheidsopgaven zich steeds indringender manifesteren. Klimaat-, energie-, grondstoffen-, stikstof-, water- en woningbouw-opgaven vragen om een krachtige, integrale en samenhangende aanpak. Dus we moeten hierin ook echt vooruit.

In 2025 sluiten we onze beleidsperiode 2020-2025 af. Op de genoemde terreinen zien we vooruitgang en bemoedigende resultaten. Tegelijk zien we dat zaken tot stilstand komen en nieuwe wegen en antwoorden vragen.

Tijdens het opstellen van dit jaarverslag zijn we bezig met onze nieuwe beleidsvisie waarin we – rekening houdend met deze nieuwe tijd – onze koers, strategie en aanpak voor de komende periode bepalen. We bouwen daarbij natuurlijk voort op de samenwerkingen met inwoners partnerorganisaties, overheden en bedrijven die we hebben opgebouwd. Deze bieden ons iedere dag weer inspiratie en nieuwe energie. Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe!

Meer impact dankzij de Postcode Loterij

"Dankzij de deelnemers van de Postcode Loterij kunnen wij de Natuur en Milieufederaties ondersteunen met flexibele, lange termijn financiering. Zij spelen een sleutelrol in het versnellen van de duurzame transitie – van het beschermen van biodiversiteit tot het stimuleren van een circulaire economie. Door hen de ruimte te geven om in te spelen op wat lokaal nodig is, dragen we samen bij aan een groenere en leefbare toekomst voor iedereen."

– Jonne Arnoldussen, Managing Director, Nationale Postcode Loterij

Natuur en Milieufederatie Drenthe

Hertenkamp 6
9401 HL ASSEN

info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

Tel. 0592-311150

Samen voor een mooi
en duurzaam Drenthe

